

Bijlage 2: Beheerpakketten Limburg – beheervoorschriften behorende bij het beheerpakket

Inhoud

A01 – Grasland met rustperiode.....	3
A02 – Kuikenvelden.....	4
A05 – Kruidenrijk grasland.....	5
A07a – Ruige mest.....	7
L09 – Poel en klein historisch water.....	8
L10a – Natuurvriendelijke oever.....	10
A13 – Botanisch grasland.....	11
A15 – Wintervoedselakker, pakket a: 15 mei – 15 maart.....	12
A15 – Pakket Wintervoedselakker, pakket b: 1 augustus – 15 maart.....	14
A16 – Vogelakker.....	16
A17 – Bouwland voor hamsters.....	21
A18 – Kruidenrijke akker.....	26
A19 – Kruidenrijke akkerranden.....	28
L20 – Hakhoutbeheer.....	30
L21 – Beheer van bomenrijen.....	32
L22 – Knip- en scheerheg.....	34
L23a – Struweelhaag: Jaarlijks beheer met groot onderhoud in de contractperiode (cyclus 5-7 jaar).....	36
L24 – Struweelrand - zoomvegetatie.....	38
L25 – Beheer van bomen op landbouwgrond.....	40
L26 – Half- en hoogstamboomgaard.....	41
L27 – Hakhoutbosje.....	43
L29b – Bosje: jaarlijks beheer.....	45
R31a – Insectenrijk graslandbeheer: Basis.....	47
A38a – Water bergen op grasland.....	48

A39 – Bodemverbetering op grasland en bouwland	49
A40a – Vogelgraan: meerjarig vogelgraan met stoppel	51
A42b – Legselbeheer op bouwland en uitgesteld zaaien: Rustperiode op bouwland van 15 maart tot 15 mei.....	52
A43a – Bloemenblok (Patrijsakker).....	53
A44a - Keverbank.....	55
A46a – Verbrede bufferstrook	56
A47a – Bufferstrook met infiltratiegreppel.....	57

A01 – Grasland met rustperiode

Beheerpakketvarianten

De rustperiode betreft de periode:

- e) 1 april tot 1 juli
- f) 1 april tot 8 juli
- g) 1 april tot 15 juli
- i) 1 april tot 1 augustus
- k) 1 april tot 15 augustus
- n) 1 april tot 1 september

Beschrijving

Het in acht nemen van een rustperiode op grasland biedt rust aan broedende vogels en daarmee de kans op verstoring van de legsels te minimaliseren. Ook biedt het opgroei-gelegenheid aan kuikens. De kans op de verstoring van de legsels wordt met dit pakket geminimaliseerd. Een rustperiode is vooral voor weidevogels van belang, maar het beheer biedt ook schuil- en foerageergelegenheid voor diverse fauna zoals insecten, kleine zoogdieren, vogels en amfibieën.

Om te voorkomen dat het gras te zwaar wordt, wordt afgeraden om voor de rustperiode te bemesten. Dat voorkomt dat het gras aan het eind van de rustperiode gaat liggen en vervilt. Dat geldt zeker voor bemesting met kunstmest en drijfmest, waaruit de voedingsstoffen snel beschikbaar komen.

In de rustperiode zijn landbouwkundige werkzaamheden niet toegestaan. Aan het eind van deze periode staat er een vrij hoge vegetatie op het perceel.

Het beheer

- Er wordt een rustperiode in acht genomen van datum x tot datum y (zie beschreven onder beheerpakketvarianten).
- In de rustperiode vinden in de beheereenheid geen bewerkingen plaats.
- Beweiding is in de rustperiode niet toegestaan.
- Het te voet betreden van het perceel moet zoveel mogelijk worden beperkt. Uitzonderingen kunnen worden gemaakt voor maatregelen in het kader van het ANLb zelf, maar ook deze moeten zoveel mogelijk worden vermeden.
- In goed overleg tussen deelnemer en veldmedewerker wordt ernaar gestreefd optimale leefomstandigheden voor weidevogels te creëren, bijvoorbeeld een gevarieerde vegetatie die veel insecten oplevert. De deelnemers trekken in het collectief gezamenlijk op om inzichten en kennis op te doen en te delen.

A02 – Kuikenvelden

Beheerpakketvarianten

De rustperiode ligt in de periode 1 mei tot 1 augustus, en heeft een duur van tenminste:

- c) 4 weken
- d) 5 weken
- e) 6 weken

Beschrijving

Het pakket kuikenvelden heeft een vergelijkbaar doel als het pakket A01: Grasland met rustperiode. Kuikenvelden bieden opgroeiende kuikens van weidevogels de ruimte om op te groeien, omdat een deel van het perceel waar ze zitten niet wordt gemaaid, terwijl de rest al wel wordt gemaaid. Het zijn vaak stroken of blokken in een grasland waar het grasland lang genoeg is om schuilgelegenheid en voedsel voor kuikens te bieden. De rustperiode wordt echter niet van tevoren vastgelegd van datum x tot datum y, maar wordt ad hoc bepaald om rust te creëren op plaatsen waar dit nodig is. Indien de kuikenvelden in de vorm van randen worden aangelegd, dienen deze randen ten minste 6 meter breed te zijn.

De vergoeding voor dit last-minute beheer met uitgesteld maaien begint te lopen vanaf 16 mei

Het beheer

- Er wordt een rustperiode in acht genomen van datum x tot datum y (zie beschreven onder beheerpakketvarianten).
- In de rustperiode vinden in de beheereenheid geen bewerkingen plaats.
- Beweiding is in de rustperiode niet toegestaan.
- In overleg met de veldmedewerker wordt bepaald wanneer weer mag worden gemaaid.

Melding

Dit pakket moet minimaal 5 kalenderdagen vóór de ingangsdatum gemeld worden in het administratiesysteem van het Collectief.

A05 – Kruidenrijk grasland

Beheerpakketvarianten

- a) Kruidenrijk grasland met rustperiode van 1 april tot 15 juni, 4 verschillende indicatorsoorten
- b) Kruidenrijk grasland met rustperiode van 1 april tot 22 juni, 4 verschillende indicatorsoorten
- c) Kruidenrijk grasland met rustperiode van 1 april tot 1 juli, 4 verschillende indicatorsoorten
- d) Kruidenrijk grasland met rustperiode van 1 april tot 8 juli, 4 verschillende indicatorsoorten
- e) Kruidenrijk grasland met rustperiode van 1 april tot 15 juli, 4 verschillende indicatorsoorten
- f) Kruidenrijk grasland met rustperiode van 1 april tot 22 juli, 4 verschillende indicatorsoorten
- g) Kruidenrijk grasland met rustperiode van 1 april tot 1 augustus, 4 verschillende indicatorsoorten
- h) Kruidenrijke graslandrand, 4 verschillende indicatorsoorten
- i) Kruidenrijke graslandrand, 8 verschillende indicatorsoorten

Beschrijving

Kruidenrijk grasland is erg belangrijk voor diverse doelsoorten. De graslanden dragen bij aan de kwaliteit van weidevogelmozaïeken, aan een gevarieerde dooradering, maar ook als meerjarig habitat in akkerclusters zijn ze waardevol. De bloeiende kruiden trekken insecten aan, wat weer de voedselbeschikbaarheid verhoogt voor vogels. In kleinschalige landschappen vormen diezelfde insecten ook de voedselbron van diverse vogelsoorten die in het struweel of in bomen broeden. De aanwezigheid van opgaande elementen langs en in het perceel is zeer belangrijk voor de doelsoorten van kleinschalig landschap. Vlinders hebben baat bij de beschikbare nectar, en ook kleine zoogdieren profiteren van het ruime insectenaanbod. In combinatie met poelen zijn kruidenrijke graslanden van belang voor insecten zoals libellen en voor amfibieën.

Door de late maaidatum zijn kruidenrijke graslandpercelen een geschikt toevluchtsoord voor dieren, in het geval dat omliggend grasland wordt gemaaid of akkers geoogst. Bemesting van kruidenrijk grasland mag buiten de rustperiode, maar om te voorkomen dat er te zwaar gewas komt te staan wordt alleen bemesting met ruige mest aangeraden. Een te zwaar gewas gaat liggen en is niet meer geschikt voor kuikens. Als voedergewas heeft een te zwaar gewas een slechte kwaliteit.

Op kruidenrijke graslanden komen de kruiden van nature in grotere aantallen voor en zijn verspreid over het hele perceel. De zode is open en divers van structuur door de vele kruiden met veel bloeistengels en weinig blad. Dit heeft ook als voordeel dat kuikens zich goed kunnen voortbewegen in het grasland.

Het beheer

- **Pakketten a t/m g:** er wordt een rustperiode in acht genomen van datum x tot datum y (zie beschreven onder beheerpakketvarianten).
- In de rustperiode vinden in de beheereenheid geen bewerkingen (ook met de tractor over het land rijden wordt als "bewerking" gezien) plaats.
- Uitsluitend gebruik van chemische onkruidbestrijding op max. 10% van de beheereenheid.
- Het gewas wordt jaarlijks minimaal 1 keer gemaaid en afgevoerd.
- Minimaal a (zie beschreven onder pakketten) verschillende indicatorsoorten uit [lijst b](#) zijn in transect aanwezig in de periode 1 april tot 1 oktober (groeiseizoen).
- **Bij pakketten a t/m g:** Beweiding is in de rustperiode niet toegestaan.

- In de rustperiode wordt de beheereenheid niet beweid, gemaaid, gerold, gesleept, of bemest, ook met de tractor over de beheereenheid rijden is niet toegestaan (bij twijfel neemt u contact met de veldmedewerker op). In deze periode is het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen niet toegestaan.
- Beweiding is toegestaan indien variant 5h en 5i worden uitgevoerd en de beheereenheid langs de rand van een perceel gelegen is.
- Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan, m.u.v. voor pleksgewijze bestrijding van haarden van akkerdistel, ridderzuring, Jacob kruiskruid en brandnetel.
- Uitsluitend bemesting met vaste mest toegestaan buiten de rustperiode (pakket a t/m g). Bij voorkeur bemesten na de rustperiode, om een zwaar gewas te voorkomen. Bemesting is in het geheel niet toegestaan in het geval van pakket h en i.
- Buiten de rustperiode wordt het gewas jaarlijks gemaaid en maaisel afgevoerd. Dit stimuleert de groei van bloeiende kruiden. Een tweede en/of derde keer maaien en afvoeren is toegestaan.
- Randenpakketten, pakketten h en i: in de rand wordt een extensief beheer gevoerd. Dit zorgt voor meer structuur in de vegetatie en een geleidelijke overgang van het grasland naar een naastgelegen perceel: een ander grasland, akker of bos. Indien nodig wordt de rand uit gerasterd (dit is mede afhankelijk van het toegepaste beheer op het grasland waar de rand is onderdeel van is).
- Het grasland mag niet worden gescheurd of gefreesd.
- Het streven is dat kruidenrijk grasland via natuurlijke processen kruidenrijk is. Bij gebrek aan soorten in de zaadbank of in de omgeving kan pleksgewijs worden ingezaaid met een autochtoon, streekeigen mengsel of met soortenrijk hooi zaden worden aangevoerd. Dit is alleen een optie als de productiviteit gematigd is (rond 5-7 ton droge stof/hectare).
- Iedere maaibeurt een kruidenrijk deel (10% of meer) laten staan. Dit is gunstig voor zaadzetting van bloeiende kruiden en voor insecten.
- In kleinschalig landschap: in overleg met de veldmedewerker is er op het perceel opslag met struiken en ruigten (roos, braam en dergelijk), maximaal 10% van het oppervlakte.
- In goed overleg tussen deelnemer en veldmedewerker kunnen activiteiten tussentijds bijgesteld worden. Dit gebeurt op basis van nieuwe inzichten ten aanzien van het ecologisch doelbereik die gedurende de beheerperiode opgedaan worden door zowel deelnemer als het collectief. De deelnemers trekken in het collectief gezamenlijk op om inzichten en kennis op te doen en te delen.

A07a – Ruige mest

Beschrijving

Bemesting met ruige mest stimuleert het bodemleven, versterkt de bodemstructuur en de bodemorganische stof. Regenwormen en ander bodemleven is een belangrijke voedselbron is voor boerenlandvogels en zijn ook belangrijk voor de bodemstructuur. Regenwormen breken mest en strooisel af in bodemorganische stof en nutriënten. De grasgroei vertraagd enigszins ten opzichte van het gebruik van drijfmest of kunstmest, waardoor de percelen langer de open structuur houden die ze voor weidevogels geschikt maakt. Ook verwerken sommige weidevogels, met name Kieviten, het stro uit de ruige mest in hun nest. De vaste fractie van drijfmest pakt gunstig uit voor weidevogels en daarom past deze vorm ook in dit pakket.

Het beheer

- Bemesting met ruige stalmest of vaste fractie van drijfmest is verplicht; **melding achteraf binnen 2 weken**.
  - Op de beheereenheid wordt in een kalenderjaar ten minste 5 10 en maximaal 10 20 ton ruige stalmest per hectare uitgereden.
  - De ruige stalmest wordt in één keer opgebracht. tussen 1 februari en de begindatum van de rustperiode van het betreffende agrarische beheerpakket, óf vanaf de dag volgend op de einddatum van de rustperiode van het betreffende agrarische beheerpakket tot 1 september opgebracht, waarbij per beheerjaar slecht één melding gedaan mag worden.
  - Als er sprake is van een rustperiode wordt de mest vanaf de dag volgend op de einddatum van de rustperiode van het betreffende agrarische beheerpakket tot de toegestane einddatum volgens de mestwetgeving uitgereden.
  - Bij voorkeur wordt er niet vóór de rustperiode uitgereden, omdat dat leidt tot een te zwaar gewas dat slechte voederkwaliteit heeft. Daarnaast bestaat het risico dat het gewas doorschiet, platslaat of vervilt.
  - Overleg met de veldmedewerker over het beste moment om de mest uit te rijden. Als er ruige mest is uitgereden, dan moet er niet in dezelfde periode ook drijfmest uitgereden worden.

Melding

Van het uitrijden van de ruige stalmest wordt **binnen 10 kalenderdagen** na dat uitrijden melding gedaan in het administratiesysteem van het Collectief.

L09 – Poel en klein historisch water

Beheerpakketvarianten

- a) Kleine poel¹ met jaarlijks beheer en groot onderhoud
- b) Grote poel² met jaarlijks beheer en groot onderhoud

Beschrijving

Poelen en de aangrenzende landbiotoop zijn van groot belang als leefgebied voor onder andere amfibieën zoals geelbuikvuurpad, vroedmeesterpad, poelkikker, boomkikker, knoflookpad en kamsalamander. Daarnaast vervullen ze een belangrijke functie voor vele andere soorten: leefgebied voor insecten (en zo ook voer voor vogels), drinkwater voor vele soorten, maar bijvoorbeeld ook modder langs de kanten die vogels, zoals zwaluwen, voor nestbouw gebruiken.

Gefaseerd beheer van de poel zelf en openheid rondom (een deel van) de poel is van belang om een goede voorplantingsbiotoop voor amfibieën te behouden. Door vegetatie periodiek en gefaseerd te maaien vinden insecten in de niet-gemaaide delen een overwinteringsplek. Maaisel uit de poel moet binnen een week na schonen worden afgevoerd. Als het langer blijft liggen (wel uit de oever halen), kruipen er allerlei dieren in (onder andere insecten, eventueel ringslangen, muizen, e.a.) en verruigt de oever. Zijn deze soorten toch in het maaiafval gekropen dan is het gewenst om het op een vaste hoop te laten liggen, bijvoorbeeld als ringslangenhoop.

Poelen en ook klein historisch water in dit beheerpakket bestaan uit geïsoleerd water, om te voorkomen dat er vissen in komen. Afwezigheid van vissen is wenselijk omdat vissen amfibieënlarven en -eitjes eten waardoor succesvolle voortplanting van de amfibieën sterk negatief beïnvloed kan worden.

Het beheer

- Minimaal 5% tot maximaal 100% van de beheereenheid wordt jaarlijks geschoond en/of gemaaid (zie beschreven onder pakketten).
- Snoei- en of maaiafval is verwijderd.
- **Uitgevoerd beheer achteraf binnen 14 kalenderdagen melden in het administratiesysteem van het Collectief.**
  - Wanneer een poel wordt geschoond, dan gebeurt dat in de periode **1 september tot 15 oktober**. In deze periode zijn er vrijwel geen amfibieën aanwezig in het water. Het advies van de veldmedewerker is hierin leidend.
  - Minimaal de helft van het natte oppervlakte van de poel bestaat in de periode 15 maart tot 15 juni uit open water. Voor behoud van voldoende open water wordt het element periodiek opgeschoond.
  - Een incidentele droogval is toegestaan in de periode 15 juni tot 15 november.
  - Vertrapping van de oevers bij het gebruik van het element als veedrinkpoel wordt voorkomen. Bij het gebruik als veedrinkpoel is minimaal de helft van de oeverlengte uitgerasterd. Afhankelijk van de doelsoort kan in overleg met de veldmedewerker hiervan worden afgeweken.
  - Er mogen geen gewasbeschermingsmiddelen en meststoffen in het element gebruikt worden.
  - Er mogen geen vissen of andere dieren (zoals eenden en ganzen) worden uitgezet of gekweekt. Bij aanwezigheid van vis, is het toegestaan om de poel tijdelijk droog te zetten in de periode 1 september tot 15 oktober.
  - Er mogen geen planten worden uitgezet in het element.

---

¹Poel kleiner dan 175 m².

² Poel groter dan 175 m².

- Slootmaaisel of bagger mag niet verwerkt worden in het element. Het maaisel uit de poel moet worden afgevoerd binnen een week na het schonen. Snoeiafval en maaisel uit de oever wordt ook afgevoerd. Bij een ruime oever kan snoeiafval op rillen worden gelegd.

Onderstaand beheer kan verschillen afhankelijk van de beoogde doelsoort. Neemt u contact op met uw veldmedewerker hoe de ideale poel er in uw gebied uitziet:

- Maximaal 50% van het wateroppervlak mag beschaduwd zijn door bomen en struiken.
- Maximaal 25% van het oppervlaktewater mag beschaduwd zijn door bomen en struiken bij poelen voor doelsoorten **Knoflookpad**.
- Poelen voor doelsoort **Boomkikker en Geelbuikvuurpad** mogen niet beschaduwd zijn.
- Voortplantingswateren van de **Geelbuikvuurpad** wijken vaak sterk af van de gemiddelde poel. Dit zijn vaak tijdelijke, kleinere wateren in een pioniersstadium. Deze voortplantingswateren moeten vanaf mei tot en met september water bevatten. Het pioniersstadium moet behouden blijven. Werkzaamheden ten behoeve van in standhouden van pioniersstadium ten behoeve van Geelbuikvuurpad moeten tussen 1 maart en 15 april uitgevoerd worden.
- Aangelegde stapelwanden, stapelmuren en steenhopen bij poelen als landbiotoop voor o.a. **Vroedmeesterpad** moeten vrijgehouden worden van struik- en boomopslag en overgroeïende grassen en kruiden. Bij beweiding moet voorkomen worden dat de stapelwanden, stapelmuren en steenhopen vertrapt/beschadigd worden. Indien nodig herstellen.
- **Larven van Vroedmeesterpad** overwinteren regelmatig in het voortplantingswater. Bij het opschonen van poelen waar Vroedmeesterpadden voorkomen, moet hiermee rekening worden gehouden en indien nodig met begeleiding maatwerk geleverd worden. Uw regiocoördinator kan u hierbij ondersteunen.

Voor meer informatie over dit beheer en wat u aanvullend kan doen voor meer biodiversiteit: zie de factsheet over deze beheervorm (poel) op de website van Natuurrijk Limburg!

L10a – Natuurvriendelijke oever

Beschrijving

Natuurvriendelijke oevers komen in heel Nederland voor langs waterlopen maar het meest karakteristiek zijn de natuurvriendelijke oevers voor Laag Nederland. Natuurvriendelijke oevers zijn door de mens aangebracht in de vorm van een plas- of dras berm of een flauw talud langs een bestaande waterloop. De begroeiing bestaat uit plantensoorten van natte ruigten en natte graslanden. Natuurlijk oevers zijn van groot belang voor de biodiversiteit door hun functie als belangrijk onderdeel van het leefgebied van soorten als bittervoorn, grote modderkruiper en rugstreeppad. Ook bij weidevogelbeheer zijn natuurvriendelijke oevers van belang.

Het beheer

- Minimaal 40% tot maximaal 75% van de beheereenheid wordt van 15 juli tot 1 maart van het volgende jaar geschoond en/of gemaaid.
  - Snoei- en of maaiafval is verwijderd.
  - **Uitgevoerd beheer (schonen/ maaien) achteraf binnen 14 kalenderdagen in het administratiesysteem van het Collectief.**
  - Uitsluitend gebruik van chemische onkruidbestrijding op max. 10% van de beheereenheid.
  - De beheereenheid wordt niet beweid.
- De beheereenheid wordt in een cyclus van minimaal éénmaal per 2 jaar en maximaal éénmaal per jaar geschoond en/of gemaaid.
- Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan, m.u.v. pleksgewijze bestrijding van haarden van akkerdistel, ridderzuring, Jacobskruiskruid en brandnetel.
- Er mogen geen meststoffen in het element gebruikt worden.
- In goed overleg tussen deelnemer en veldmedewerker kunnen activiteiten tussentijds bijgesteld worden. Dit gebeurt op basis van nieuwe inzichten ten aanzien van het ecologisch doelbereik die gedurende de beheerperiode opgedaan worden door zowel deelnemer als het collectief. De deelnemers trekken in het collectief gezamenlijk op om inzichten en kennis op te doen en te delen.

A13 – Botanisch grasland

Pakketvarianten

- a) Botanisch weiland (4 indicatorsoorten)
- b) Botanisch hooiland (4 indicatorsoorten)
- c) Botanisch waardevolle weiderand (4 indicatorsoorten)
- d) Botanisch waardevolle hooilandrand (4 indicatorsoorten)
- h) Botanisch hooiland extra divers (8 indicatorsoorten)

Beschrijving

Botanische grasland kan een belangrijke bijdrage leveren aan de leefomgeving van vogels, insecten, amfibieën en kleine zoogdieren. Het gaat vaak om typisch 'ouderwets' grasland met een wat pollige structuur en verspreid voorkomende kruiden. Karakteristiek soorten zijn Paardenbloem, Scherpe boterbloem en Pinksterbloem, en op de drogere percelen Margriet, Knoopkruid en Leeuwentand. Op de wat vochtiger graslanden kunnen kamgrasweiden ontstaan. De zgn. Veldgids voor ontwikkeling van kruidenrijke graslanden geeft een indicatie van de ontwikkelingsfase.

Botanisch waardevol grasland kan een belangrijke bijdrage leveren aan diverse vormen van beheer gericht op vogels, insecten en kleine zoogdieren. De aanwezige kruiden zijn een voedselbron voor dieren; de aanwezige nectar trekt insecten aan die op hun beurt voedsel kunnen vormen voor diverse boerenlandvogels. De wat open, ijle structuur van de vegetatie kan schuilgelegenheid bieden. De aanwezigheid van opgaande elementen langs en in het perceel is zeer belangrijk voor de doelsoorten van kleinschalig landschap.

Het beheer

- Uitsluitend gebruik van chemische onkruidbestrijding op max. 10% van de beheereenheid.
  - Het gewas wordt jaarlijks minimaal 1 keer gemaaid en afgevoerd.
  - **Pakket a:** beweiding is toegestaan vanaf 1 maart tot 1 oktober met maximale veebezetting van 2 GVE/ha.
  - **Pakket a t/m d:** Minimaal 4 verschillende indicatorsoorten uit [lijst b](#) zijn in transect aanwezig in de periode van 1 april tot 1 oktober.
  - **Pakket h:** Minimaal 8 verschillende indicatorsoorten uit [lijst b](#) ten behoeve van specifiek doel zijn in transect aanwezig in de periode 1 april tot 1 oktober.
  - **Pakket a:** Van 1 maart tot 1 oktober is beweiding toegestaan met maximale veebezetting 2 GVE/ha.
  - **Pakket b en h:** Beweiding is gedurende de rustperiode van 1 maart tot 31 augustus niet toegestaan.
  - **Pakket d:** Beweiding is bij hooilandranden niet toegestaan.
- De beheereenheid wordt niet bemest en er wordt geen bagger opgebracht.
- Als er wordt gemaaid, dan maaien en afvoeren. Klepelen is niet toegestaan, omdat dat de kruidenrijkdom onderdrukt.
- **Pakketten c en d:** randen liggen aan de buitenkant van het perceel.
- Het grasland mag niet worden gescheurd en/ of, gefreesd.
- **Pakket a:** Bijvoeren is niet toegestaan.
- **Pakket b en h:** Bij deze volveldse hooilandpakketten mag er eventueel beweiden worden tussen de einddatum van de rustperiode en 1 maart.
- Klepelen is niet toegestaan.
- In kleinschalig landschap: in overleg met de veldmedewerker is er op het perceel opslag met struiken en ruigten (roos, braam en dergelijk), maximaal 10% van het oppervlakte.
- In goed overleg tussen deelnemer en veldmedewerker kunnen activiteiten tussentijds bijgesteld worden. Dit gebeurt op basis van nieuwe inzichten ten aanzien van het ecologisch doelbereik die gedurende de beheerperiode opgedaan worden door zowel deelnemer als het collectief. De deelnemers trekken in het collectief gezamenlijk op om inzichten en kennis op te doen en te delen.

A15 – Wintervoedselakker, pakket a: 15 mei – 15 maart

Beschrijving

Wintervoedselakkers zijn belangrijk voor in Nederland overwinterende vogels. Niet ge oogste zaden dienen voor hen als voedsel, en dekking zorgt voor veiligheid. Om deze reden is het belangrijk dat in de periode dat overwinterende vogels voedsel op de beheerde percelen zoeken er hier een zaaddragend gewas op staat.

Wintervoedselakker wordt geheel vollelvelds gezaaid. Neem voor het te zaaien type zaadmengsel contact op met de veldmedewerker van uw uitvoeringscollectief. Als beheervoorschrift geldt verder dat geen zaaizaad behandeld met insecticiden mag worden.

Het beheer

- Er wordt een rustperiode in acht genomen vanaf 15 mei tot en met 15 maart van het volgende kalenderjaar.
  - In de rustperiode vinden in de beheereenheid geen bewerkingen plaats
  - Minimaal 90% van de beheereenheid bestaat van 15 mei tot 15 maart van het volgende kalenderjaar uit zomergraan, wintergraan, bladrammenas, kruiden of een combinatie van deze gewassen.
  - Na 15 mei blijft het gewas staan tot 15 maart van het volgende kalenderjaar.
- Na het afsluiten van de (beschikte) contract worden nadere afspraken gemaakt over de exacte invulling van het beheer. In goed overleg tussen deelnemer en veldmedewerker kunnen ook gedurende de contractperiode activiteiten tussentijds bijgesteld worden. Dit gebeurt op basis van nieuwe inzichten ten aanzien van het ecologisch doelbereik die gedurende de beheerperiode opgedaan worden door zowel deelnemer als het collectief. De deelnemers trekken in het collectief gezamenlijk op om inzichten en kennis op te doen en te delen.
- Het hoofdbestanddeel van wintervoedselakkers zijn granen die in de winter en het vroege voorjaar voor dekking en voedsel zorgen. Voedsel bestaat hoofdzakelijk uit graankorrels en zaden. Kruiden worden slechts ingezaaid wanneer die een bijdrage aan het wintervoedsel leveren en het graan niet verdringen, spontaan opgekomen kruiden passen goed in dit pakket.
- Gedurende de aanwezigheid van het wintervoedsel wordt een rustperiode aangehouden. Bewerkingen in de oppervlakte zijn alleen toegestaan in overleg met de veldmedewerker.
- Bemesting is mogelijk, maar na overleg met veldmedewerker. Bemesting ondersteunt de zaadsetting en daarmee het ecologische functioneren van dit beheerpakket.
- Twee jaar achter elkaar graan is voor soorten zeer geschikt. Echter, de deelnemer kan na wintergraan een ander gewas willen verbouwen. Daarvoor is een bemesting in voorjaar en bekalken in herfst meestal noodzakelijk. Door de rustperiode kan het perceel dan niet worden gebruikt. Beter passend maken in het bouwplan is dan noodzakelijk: de deelnemer pakt dit samen met de veldmedewerker op;
- Geen zaaizaad toepassen dat is behandeld met insecticiden.
- Uiterlijk 15 mei wordt de beheereenheid ingezaaid, zodat er een gewas staat dat zaaddragend is per 1 november. Er wordt jaarlijks ingezaaid met een gangbare zaaidichtheid. Wanneer gekozen wordt voor een combinatie van zomergraan en bladrammenas, dienen deze in stroken naast elkaar geteeld te worden.
- Het te zaaien mengsel wordt afgestemd met de veldmedewerker: een combinatie van een klein beetje rammenas met zomergraan (richtlijn is ca 5 kg bladrammenas op 150 kg graan) is een mengsel dat voor zowel hamsters als akkervogels zeer goede resultaten oplevert. In wintertarwe kan in het voorjaar luzerne worden doorgezaaid. Dat geeft in zomer dekking en in volgende jaar een veld luzerne. De

- wintertarwe kan eventueel met hoge stoppel worden geoogst. De luzerne wordt in het voorjaar 1x geoogst voor de duurzaamheid van het gewas.
- Bij overlast van ratten mogen de delen waar zich ratten bevinden geklepeld worden: niet meer dan 10% van het beheereenheid. Een en ander steeds pas na overleg met en toestemming van de veldmedewerker.
  - Chemische onkruidbestrijding is enkel mogelijk conform het '[Protocol gebruik herbiciden open akkerland](#)' bij agrarisch natuurbeheer, gepubliceerd op de website van BoerenNatuur.

A15 – Pakket Wintervoedselakker, pakket b: 1 augustus – 15 maart

Beschrijving

Wintervoedselakkers zijn belangrijk voor in Nederland overwinterende vogels. Niet geoogste zaden dienen voor hen als voedsel. Om deze reden is het belangrijk dat in de periode dat overwinterende vogels voedsel op de beheerde percelen zoeken er hier een zaaddragend gewas op staat.

Wintervoedselakker wordt geheel vollelvelds gezaaid. Neem voor een advies m.b.t. het te zaaien zaadmengsel contact op met de veldmedewerker van uw uitvoeringscollectief. Als beheervoorschrift geldt verder dat geen zaaizaad behandeld met insecticiden mag worden.

Het beheer

- Er wordt een rustperiode in acht genomen vanaf het moment dat ingezaaid is (zie aanvullende beheervoorschriften, op zijn laatst 1 augustus) tot en met 15 maart van het volgende kalenderjaar .
- In de rustperiode vinden in de beheereenheid geen bewerkingen plaats
- minimaal 90 % van de beheereenheid bestaat uit zomergraan, bladrammenas, kruiden of een combinatie van deze gewassen (meezaaien van wikke of andere kruiden, zie aanvullende beheervoorschriften) .
- Na inzaai blijft het gewas staan tot 15 maart van het volgende kalenderjaar.
  - Tijdstip van inzaai en type mengsel:
    - Bij inzaai voor 1 juni: zomertarwe in gangbare dichtheden met eventueel bijzaai van Bladrammenas (in de verhouding 30:1) en/of Wikke (of andere soorten in overleg bijvoorbeeld *Vlas, Boekweit, Wilde korenbloem, Klaproos*) (in de verhouding 1:1).
    - Bij inzaai na 1 juni (en op zijn laatst 1 augustus): Japanse haver in gangbare dichtheden met eventueel bijzaai van Bladrammenas (in de verhouding 30:1) en/of Wikke (of andere soorten in overleg bijvoorbeeld *Vlas, Boekweit, Wilde korenbloem, Klaproos*) (in de verhouding 1:1).
    - In overleg met de deelnemer wordt bezien of een combinatie van zomergraan en bladrammenas in stroken naast elkaar geteeld kunnen worden.
    - geen zaaizaad (dus ook van de andere gewassen dan graan) toepassen dat is behandeld met insecticiden.
  - Na het afsluiten van de (beschikte) contract worden nadere afspraken gemaakt over de exacte invulling van het beheer. In goed overleg tussen deelnemer en veldmedewerker kunnen ook gedurende de contractperiode activiteiten tussentijds bijgesteld worden. Dit gebeurt op basis van nieuwe inzichten ten aanzien van het ecologisch doelbereik die gedurende de beheerperiode opgedaan worden door zowel deelnemer als het collectief. De deelnemers trekken onder ondersteuning van experts in het collectief gezamenlijk op om inzichten en kennis op te doen en te delen.
  - Gedurende de aanwezigheid van het wintervoedsel wordt een rustperiode aangehouden. Bewerkingen in de oppervlakte zijn alleen toegestaan in overleg met de veldmedewerker.
  - Bemesting is mogelijk, maar na overleg met veldmedewerker. Bemesting ondersteunt de zaadzetting en daarmee het ecologische functioneren van dit beheerpakket.
  - Bij overlast van ratten mogen de delen waar zich ratten bevinden geklepeld worden: niet meer dan 10% van het beheereenheid. Een en ander steeds pas na overleg en toestemming van de veldmedewerker.

Bijlage 2: Beheerpakketten Limburg – Beheervoorschriften behorende bij het beheerpakket

- Chemische onkruidbestrijding is enkel mogelijk conform het '[Protocol gebruik herbiciden open akkerland](#)' bij agrarisch natuurbeheer, gepubliceerd op de website van BoerenNatuur.

A16 – Vogelakker

Beheerpakketvarianten

- a) Meerjarig algemeen
- b) Meerjarig algemeen – laatste jaar
- b.39.01) Meerjarig t.b.v. kraanvogel (Mariapeel - Horst a/d Maas)

Introductie

Een vogelakker is een volveldse, meerjarige maatregel die bestaat uit een afwisseling van stroken met een meerjarig eiwitgewas (luzerne, rode klaver (diploïde) of grasklaver) en stroken ingezaaid met grassen, granen en ingezaaide kruiden of een mengsel hiervan (braak met inzaai). Het aandeel eiwitgewas in de vogelakker bedraagt ongeveer 75% van de oppervlakte, het aandeel natuurbraak 25%. De stroken worden maximaal 3 à 4 keer gemaaid en kunnen worden benut als groenvoer in de veehouderij. Bij het maai-beheer wordt rekening gehouden met de broedcyclus van de veldleeuwerik. Graan- en braakstroken kunnen fungeren als wintervoedsel voor vogels en worden dus niet geoogst of gemaaid.

Vogelakkers zijn bedoeld voor muizenetende roofvogels en uilen, maar ook broedende veldleeuweriken en overwinterende akkervogels worden door de vogelakkers aangetrokken. Om goed te functioneren moeten vogelakkers meerdere jaren op dezelfde plek liggen, zodat de muizenpopulatie zich kan opbouwen. Een vogelakker moet na een paar jaar vernieuwd of verplaatst worden. Voor het laatste jaar kan pakketvariant b gebruikt worden, zodat in het najaar de grond bewerkt kan worden.

Welke variant vogelakker dat voor u van toepassing is, is door de veldmedewerker met u afgestemd. Neem in het geval van onduidelijkheid hierover contact op met uw veldmedewerker. De bewerkingen in het veld zijn namelijk afhankelijk van het doel.

Hierna volgt een omschrijving per beheerpakketvariant.

A16a Vogelakker: meerjarig algemeen & A16b Vogelakker: meerjarig algemeen – laatste jaar

De vogelakker bestaat grotendeels uit een meerjarig eiwitgewas. In de beheereenheid worden stroken eiwitgewas, kruiden- en insectenrijk gras, graan en in zich afwisselende stroken naast elkaar geteeld. Het aantal en de breedte van de stroken wordt in overleg met de veldmedewerker vastgesteld. Ook de te zaaien zaadmengsels in de verschillende stroken worden in overleg met de veldmedewerker vastgesteld. Als beheervoorschrift geldt verder dat geen zaai-zaad behandeld met insecticiden mag worden toegepast.

Beheerpakketvariant **A16b: Vogelakker: meerjarig algemeen – laatste jaar**, komt qua wijze van beheer overeen met pakket **A16a: Vogelakker – meerjarig algemeen**. Afwijkend is dat pakketvariant **A16b**, met zijn bedekkingseis tot medio augustus, gelegenheid biedt voor grondbewerking en eventuele vernieuwing of het zaaien van een vol-gewas. Het type variant dat voor u van toepassing is, is door de veldmedewerker met u afgestemd. Neem in het geval van onduidelijkheid hierover contact op met uw veldmedewerker. De bewerkingen in het veld zijn namelijk afhankelijk van het doel.

Het beheer

- **Pakket a:** Minimaal 90 % van de beheereenheid bestaat tussen 1 juni en 31 december uit één van de volgende gewassen of teelten: granen (niet zijnde maïs of graanstoppel), ingezaaide kruiden, eiwitgewassen (luzerne, rode klaver), braak, bladrammenas, gras of een combinatie van deze.

- **Pakket b:** Minimaal 90% van de oppervlakte bestaat van 1 juni tot 15 augustus uit één of meerdere van de volgende gewassen: granen (niet zijnde maïs of graanstoppel), ingezaaide kruiden, eiwitgewassen (luzerne, rode klaver), braak (inzaai of spontane opkomst), bladrammenas, gras.
  - De beheereenheid wordt niet beweid, omdat beweiding te veel kans geeft op verstoring voor foeragerende, rustende en nestelende vogels.
- Vogelakkers liggen bij voorkeur 3-4 jaar op één plek en kunnen daarna worden verplaatst, om voldoende kwaliteit in het gewas te houden.
- In goed overleg tussen deelnemer en veldmedewerker kunnen activiteiten tussentijds bijgesteld worden. Dit gebeurt op basis van nieuwe inzichten ten aanzien van het ecologisch doelbereik die gedurende de beheerperiode opgedaan worden door zowel deelnemer als het collectief. De deelnemers trekken in het collectief gezamenlijk op om inzichten en kennis op te doen en te delen.
- In de beheereenheid worden stroken kruidenrijk gras, graan en eiwitgewas (klaver en luzerne in stroken naast elkaar geteeld, conform afspraak met veldmedewerker.
- Het graan wordt in gangbare dichtheden in-/ doorgezaaid vanaf 15 maart en mag niet worden geoogst.
- Geen zaaizaad (dus ook van de andere gewassen dan graan) toepassen dat is behandeld met insecticiden.
- **Pakket a:** Het graan blijft staan tot 31 december en dient daarna te worden gekleped en ondergewerkt.
- Het voornemen tot werkzaamheden op de beheereenheid wordt vooraf afgestemd met de veldmedewerker: met name in de voor broedvogels meest gevoelige periode van 15 maart tot 1 augustus.
- Per strook kruidenrijk grasland wordt jaarlijks maximaal 50 % gemaaid en afgevoerd. Maaiperiode vanaf 1 augustus tot 15 februari (vooraf af te stemmen met veldmedewerker met oog op natuurwaarden).
- Het eiwitgewas (klaver en luzerne) dient minimaal 3 keer per groeiseizoen te worden gemaaid en afgevoerd. Het tijdstip van maaien wordt ruim vooraf met veldmedewerker afgestemd met oog op broedende vogels.
- De beheereenheid mag 1 keer per jaar worden bemest, enkel op de stroken eiwitgewas. De bemesting dient binnen 2 dagen na de maaibeurt plaats te vinden.
- Indien er bemest wordt is alleen ruwe rundermest toegestaan. Ander vormen van dierlijke mest en kunstmest zijn niet toegestaan.
- Gebruik van insecticiden en fungiciden is niet toegestaan (gebruik van fungiciden is in overleg met de veldmedewerker toe te staan).
- Schadebestrijding door afschot van houtduiven op de beheereenheid is niet toegestaan.
- Chemische onkruidbestrijding is enkel mogelijk conform het '[Protocol gebruik herbiciden open akkerland](#)' bij agrarisch natuurbeheer, gepubliceerd op de website van BoerenNatuur.

A16b.39.01 Vogelakker: meerjarig t.b.v. Kraanvogel

Introductie

Foeragerende kraanvogelfamilies hebben insectenrijke akkerranden nodig, waarbij voldoende dekking en rust is gewaarborgd. Het beheer van de meerjarige vogelakker ten behoeve van de Kraanvogel is er op gericht om foerageermogelijkheden voor jonge kraanvogels te creëren, buiten het natuurgebied waar de kraanvogels broeden. Rust is een hele belangrijke factor om opgroeiende kraanvogeljongen succesvol tot het stadium te brengen waarop ze kunnen vliegen. Verder vormt de beheereenheid een buffer voor het Natura 2000 gebied.

Het beoogde habitat bestaat uit naast elkaar gelegen stroken met kruidenrijk gras, graan, boekweit en rode klaver (diploïde). Het kruidenrijk gras, graan, de boekweit en de rode klaver zorgen voor voedsel en dekking. In het geval jonge kraanvogels worden verwacht kan de beheereenheid daar waar deze grenst aan een drukke weg, fiets- en of voetpad worden voorzien van een maïstrand. Daarmee kan directe verstoring van foeragerende kraanvogels in het najaar worden beperkt.

Behalve als een perfect foerageergebied voor kraanvogels met hun jongen is het beheer ook van waarde als foerageergebied voor akkervogels in open akkergebieden. Vogelakkers dienen ook als broedhabitat, bijvoorbeeld voor Patrijs, Veldleeuwerik en Gele kwikstaart. Vogelakkers bieden een veilig broedhabitat. De terreinen zijn onder meer aantrekkelijk voor muizen, die op hun beurt weer een belangrijke prooi zijn voor muizenetende soorten, als Blauwe Kiekendief en uilen.

De kraanvogelakker bestaat uit drie verschillende stroken:

- Strook kruidenrijk grasland;
- Strook meerjarig eiwitgewas: rode klaver;
- Strook graan;
- Strook boekweit

De te zaaien zaadmengsels in de verschillende stroken worden in overleg met de veldmedewerker van uw uitvoeringscollectief vastgesteld. Indien nodig (bijvoorbeeld i.v.m. ondergrond) wordt middels doorzaaien eenzelfde resultaat bereikt. Als beheervoorschrift geldt verder dat geen zaaizaad behandeld met insecticiden mag worden.

In overleg met uw veldmedewerker wordt per perceel een bouwplan opgesteld.

Het beheer

- Minimaal 90% van de oppervlakte bestaat van 1 juni tot 15 augustus uit één of meerdere van de volgende gewassen: granen (niet zijnde maïs of graanstoppel), ingezaaide kruiden, eiwitgewassen (luzerne, rode klaver), braak (inzaai of spontane opkomst), bladrammenas, gras.
  - De beheereenheid wordt niet beweid, omdat beweiding te veel kans op verstoring voor foeragerende, rustende en nestelende vogels.
- In goed overleg tussen deelnemer en veldmedewerker kunnen activiteiten tussentijds bijgesteld worden. Dit gebeurt op basis van nieuwe inzichten ten aanzien van het ecologisch doelbereik die gedurende de beheerperiode opgedaan worden door zowel deelnemer als het collectief. De deelnemers trekken in het collectief gezamenlijk op om inzichten en kennis op te doen en te delen.

Uitgangspunten kwetsbare periode kraanvogel en overige broedvogels

- Broedseizoen vogels: De meest kwetsbare periode voor vogels loopt van 15 maart tot 1 augustus.
- Rustperiode in Meerjarige vogelakker t.b.v. Kraanvogel: Tussen 1 juni en 1 oktober mogen er enkel in overleg met de veldmedewerker werkzaamheden in de beheereenheid plaats vinden. Dit zijn werkzaamheden in het kader van mechanische onkruidbestrijding en voorbereidende werkzaamheden t.b.v. inzaai najaar.
- Bij de aanwezigheid van kraanvogels met jongen in de Mariapeel dienen de werkzaamheden ná 1 oktober ook in overleg te worden uitgevoerd.

Algemeen

1. Alle werkzaamheden die plaatsvinden op de meerjarige vogelakker t.b.v. Kraanvogel moeten vooraf worden aangegeven bij de veldmedewerker. Op aanwijzing van de veldmedewerker worden de werkzaamheden uitgevoerd.
2. In de beheereenheid worden stroken kruiden- en insectenrijk gras, graan en eiwitgewas (klaver/luzerne of gras/klaver) in stroken naast elkaar geteeld, conform afspraak met veldmedewerker. De grasstrook grenst aan of ligt het dichtst bij de grens van het Natura 2000 gebied.
3. Geen zaaizaad (dus ook van de andere gewassen dan graan) zijn behandeld met insecticiden.
4. Chemische onkruidbestrijding is enkel mogelijk conform het Protocol Chemisch bestrijding bij agrarisch natuurbeheer, gepubliceerd op de website van SCAN.
5. Gebruik van insecticiden en fungiciden is niet toegestaan (gebruik van fungiciden is in overleg met de veldmedewerker toe te staan).
6. Mogelijke verstoringen van kraanvogels in en rondom de beheereenheden moet worden voorkomen vanaf het moment dat het relevant is: namelijk wanneer kraanvogels zich daadwerkelijk als broedvogels gevestigd hebben in de Mariapeel. In overleg met de veldmedewerker wordt bekeken hoe mogelijk optredende verstoringen worden voorkomen.
7. Schadebestrijding door afschot van houtduiven op de beheereenheid is niet toegestaan.

Graan/Boekweitstroken

- Voorafgaand aan het inzaaien dient een vals zaaibed (tenminste 2 x) te worden aangelegd om probleemkruiden preventief mechanisch te bestrijden. Dit is een vereiste om in een later stadium eventuele pleksgewijze chemische onkruidbestrijding te kunnen toepassen.
- Het graan/boekweit wordt in gangbare dichtheden ingezaaid en mag niet worden geoogst.
- Wintergranen mogen vanaf 1 oktober worden ingezaaid.
- Het graan blijft ten minste staan tot 15 april van het volgende kalenderjaar en dient daarna te worden geklepeld en ondergewerkt. Om vervolgens hier boekweit in te zaaien.
- De graan/boekweit stroken mogen jaarlijks bemest met rundermest of schapenmest. Andere vormen van dierlijke mest en kunstmest zijn niet toegestaan.

Eiwitgewas- en grasstroken

- Het maaien van de **grasstroken** is toegestaan tussen 1 oktober en 1 juni. Per beheerjaar wordt **2** keer gemaaid. Vóór 1 juni worden de grasstroken gemaaid. Vanaf 1 oktober wordt 50% van de grasstroken gemaaid. Dit om insecten te laten overwinteren in het gewas. Het maaisel dient te worden afgevoerd.
- Het maaien van de **stroken eiwitgewas** is toegestaan tot 1 augustus. Er wordt minimaal **1** keer per groeiseizoen gemaaid. De aanbeveling is 1 keer maaien na 1 juni. Het maaisel dient te worden afgevoerd. De aangroei na 1 augustus vormt dekking in de winterperiode.
- Op aanwijzing van de veldmedewerker kan een strook eiwitgewas of kruidenrijk gras worden gehandhaafd tijdens de eerst snede. Dit om wat dekking te behouden in het perceel.
- Om de ontwikkeling van een nieuw ingezaaid eiwitgewas of gras te bevorderen kan in overleg worden afgeweken van de toegestane periode waarin maaiwerkzaamheden kunnen plaatsvinden.

A17 – Bouwland voor hamsters

Beheerpakketvarianten

- a) Bouwland voor hamsters zonder oogst: combinatie van hamstervriendelijke gewassen op tenminste twee percelen
- b) Graanperceel/ opvangstrook voor hamsters zonder oogst: perceel of strook met alleen graan
- c) Luzerneperceel met hamstervriendelijke oogst
  - c.39.01) 1 jaar graan met aangepaste oogst of nagewas
  - c.39.02) 1 jaar graan met oogst en onderzaai
  - c.39.03) 2 jaar achter elkaar graan met aangepaste oogst

Beschrijving

Deze pakketgroep is specifiek toegeschreven op de hamster die voorkomt in een beperkt deel van zuidelijk Limburg. Het moet deze soort mogelijkheden bieden om noodzakelijke dekking te vinden tegen predatoren, zich succesvol voort te planten en voldoende voedsel te bemachtigen o.a. voor de winter. Hamsterbeheer bestaat uit een combinatie van de gewassen luzerne, graan, ingezaaide kruiden en bladrammenas, of alleen graan. Hamsterbeheer heeft laten zien niet alleen positief uit te werken op deze soort, maar ook op andere diersoorten van kleinschalig akkerbeheer in het heuvelland. Zo werden vele honderden overwinterende zangvogels, diverse roofvogel- en uilensoorten, roofdieren en muizen aangetrokken door de specifieke beheermaatregelen.

Hamsters komen voor op bouwland met lössgrond meestal op de open plateaus. De graanpercelen worden niet geoogst in het geval van pakket A17a en b. Of de granen en luzerne worden hamstervriendelijk geoogst (A17c) De granen die niet worden geoogst dienen in voorjaar en zomer vooral als dekking voor de hamster maar ook als wintervoedsel voor hen maar ook voor overwinterende akkervogels. Bladrammenas zorgt tevens voor dekking, maar ook voor onkruidbestrijding en voedsel voor vinkachtigen (groenling, kneu, ringmus). Omdat hamsters in burchten onder de grond leven, is een grondbewerking dieper dan 25 cm niet toegestaan: dit zou de burchten en de daarin levende hamsters kunnen vernietigen. Meestal in het voorjaar worden de percelen geklempeld om een nieuw zaaibed te maken voor het nieuwe gewas. Dit kan ook al in de herfst plaatsvinden voor de inzaai van wintergraan.

Hamsterbeheer kan uitgevoerd worden in de vorm van een volleveldspakket (meerdere gewassen) en als alleen graangewas (geheel perceel of rand ervan).

Hierna volgt een omschrijving per beheerpakketvariant.

Toelichting pakketvarianten zonder oogst: A17a (bouwland) en A17b (graanperceel/ opvangstrook)

Wijze van beheer:

A17a Bouwland: De deelnemer beheert meerdere beheereenheden met een hamstervriendelijke teelt zonder oogst in combinatie met een luzerneperceel met hamstervriendelijke oogst (A17c).

A17b Graanperceel/ opvangstrook: De deelnemer beheert 1 of meerder beheereenheden met een hamstervriendelijke teelt van winter- en of zomergranen zonder oogst. Een mengteelt van (ingezaaide) kruiden en ondervrucht van vlinderbloemigen is toegestaan.

Beheervoorschriften Granen (zowel A17a als A17b)

- Minimaal 90 % van de beheereenheid bestaat van 1 juni tot 1 september uit één van de volgende gewassen of teelten: granen (niet zijnde mais of graanstoppel), bladrammenas, ingezaaide kruiden, eiwitgewassen (luzerne, klaver- of wikkesoorten) of een combinatie van deze.
- Grondbewerkingen zijn toegestaan tot 25 cm diepte.
- De zaaidichtheden moeten zijn toegespitst op de bescherming van de hamster. Dit komt overeen met de reguliere zaaihoeveelheid zoals geadviseerd door de leverancier.
- Een overstaande graangewas mag vanaf februari worden ondergewerkt om een geschikt zaaibed te krijgen voor de vervolgteelt of hamstervriendelijke gewas.
- Een overstaand graangewas mag enkel in het najaar worden geklepeld en ondergewerkt mits er een hamstervriendelijke gewas wordt ingezaaid.

Protocol onkruidbestrijding bij hamsterbeheer

1. Allereerst dienen de voorbereidende grondbewerkingen, bemesting, zaai techniek, mechanische onkruidbestrijding en gewasrotatie erop gericht te zijn om probleem-onkruiden te voorkomen. Onnodig gebruik van herbicide kunnen hiermee tot een minimum worden beperkt.

In overleg met de veldmedewerker:

2. is mechanische bestrijding van probleemonkruiden jaarrond pleksgewijze toegestaan. Bijvoorbeeld het klepelen van distelhaarden juist voordat deze in bloei komen.
3. is chemische onkruidbestrijding van probleemonkruiden jaarrond pleksgewijze toegestaan. Bijvoorbeeld het spuiten van brandnetel- of kweekhaarden met de rugspuit.
4. is een volveldse bespuiting van selectieve herbiciden op hamsterbeheerpercelen maximaal 1 keer in het najaar (wintergranen) of voorjaar toegestaan mits er aantoonbaar de grootst mogelijke zorgvuldigheid wordt toegepast.
5. is het gebruik van totaalherbicide slechts in uitzonderlijke gevallen toegestaan. Het toepassen hiervan binnen de beheertermijn heeft consequenties voor de te ontvangen beheervergoeding.

Toelichting A17c: luzerneperceel met hamstervriendelijke oogst

Wijze van beheer

De deelnemer verbouwd voor tenminste 3 opeenvolgende jaren een teelt van luzerne. Het eerste jaar is een mengteelt van granen als dekvrucht toegestaan.

Hamstervriendelijke oogst betreft het gefaseerd uitvoeren van strokenbeheer. Per snede wordt maximaal 50% van de beheereenheid gemaaid met een tussenpoos van ten minste 3 weken. Maaien is toegestaan **tot 1 augustus**.

In geval van oogst dekvrucht betreft de hamstervriendelijke oogst inzet arenstripper of standaard combine op regulier oogstmoment mits er een ondergewas van luzerne aanwezig is.

Beheervoorschriften

- Minimaal 90% van de oppervlakte bestaat van 1 mei tot 1 juli uit het gewas graan (niet zijnde maïs), luzerne, ingezaaide kruiden of eiwitgewassen (klaver- of wikkesoorten) of een combinatie van deze.
- Luzerne wordt voor ten minste 3 jaar ingezaaid.
- Ingezaaide luzernepercelen moeten na opkomst in de maand juni 1 keer volledig worden gemaaid op hoogte van minimaal 10cm boven maaiveld. Opgekomen onkruiden worden zo meteen aangepakt. En uit de overgebleven groeischeuten kan de luzerne snel uitlopen en zich ontwikkelen tot een sluitend gewas.
- Gedurende het seizoen moet luzerne worden gemaaid. Dit bevordert de instandhouding van het gewas. De gemaaide stroken zijn in trek bij predatoren die hier komen jagen op muizen.
- Luzernepercelen worden tot uiterlijk 1 augustus gefaseerd gemaaid.
  - Per snede wordt maximaal 50% van de oppervlakte van de beheereenheid gemaaid.
  - Maaien gebeurt in stroken van maximaal 25m breed.
  - Tussen iedere snede zit een tussenpose van minimaal 3 weken.

Luzernepercelen worden rond februari volledig geklepeld om gelijkmatig uitlopen van het gewas in het voorjaar te stimuleren.

Juist gefaseerd gemaide luzerne

Toelichting A17c.39.01: 1 jaar graan met aangepaste oogst of nagewas; A17c.39.02: 1 jaar graan met oogst en onderzaai & A17c.39.03: 2 jaar achter elkaar graan met aangepaste oogst

Wijze van beheer

A17c.39.01 1 jaar graan met aangepaste oogst of nagewas: De deelnemer verbouwd op de beheereenheid een reguliere of biologische teelt van granen.

Aangepaste oogst betreft de inzet van de arenstripper op regulier oogstmoment of met een standaard combine vanaf 26 augustus.

In geval van oogst met de arenstripper kan het stro vanaf 26 augustus worden verwijderd of vernietigd.

A17c.39.02 1 jaar graan met oogst en onderzaai: De deelnemer verbouwd op de beheereenheid een reguliere of biologische mengteelt van granen met een vlinderbloemige als ondergewas.

Hamstervriendelijke oogst betreft inzet arenstripper of standaard combine op regulier oogstmoment mits er een ondergewas aanwezig is of zich binnen 2-3 weken ontwikkelt.

A17c.39.03 2 jaar achter elkaar graan met aangepaste oogst: De deelnemer verbouwd op de beheereenheid 2 jaar achterelkaar een reguliere of biologische teelt van granen die hamstervriendelijk worden geoogst of worden opgevolgd door een hamstervriendelijk nagewas.

Hamstervriendelijke oogst betreft:

De inzet van arenstripper op regulier oogstmoment mits het stro met lege halm tot 26 augustus blijft staan.

De inzet van standaard combine vanaf 26 augustus

De inzet van arenstripper of standaard combine op regulier oogstmoment mits:

- er een ondergewas aanwezig is of zich binnen 2-3 weken ontwikkelt.
- er na de oogst van wintergerst direct een mengsel van Japanse haver en wikke wordt ingezaaid.

Beheervoorschriften A17c.39.01; A17c.39.02 en A17c.39.03

- Minimaal 90% van de oppervlakte bestaat van 1 mei tot 1 juli uit het gewas graan (niet zijnde maïs), luzerne, ingezaaide kruiden of eiwitgewassen (klaver- of wikkesoorten) of een combinatie van deze.
- Het graan wordt geoogst, met de aanbeveling de stoppel te laten staan, dan wel een nagewas te zaaien, in overleg met de veldmedewerker.
- Gebruik van halmverkorter is toegestaan.
- Chemische onkruidbestrijding is enkel mogelijk na overleg met veldmedewerker en conform het [Protocol gebruik herbiciden open akkerland](#) bij agrarisch natuurbeheer.
- De grondbewerking mag niet dieper dan 25 cm plaatsvinden.
- De beheereenheid wordt niet beweid.

A18 – Kruidenrijke akker

Beheerpakketvarianten

- a) Kruidenrijke akker
- f) Ander gewas, geen graan

Beschrijving

Kruidenrijke akkers bieden broedgelegenheid en voedsel aan akkervogels. De kruidenrijke akker is van belang voor diverse soorten fauna in kleinschalige landschappen. De nectar, het stuifmeel, de zaden en de aangetrokken insecten vormen een interessante voedselbron voor veel dieren. Een goed ontwikkelde kruidenrijke akker is een bont pallet van grijsgeel of groengeel wuivende korenhalmen, rode klaprozen, witte kamilles en blauwe korenbloemen. Een niet te dicht graangewas biedt ruimte voor de gewenste kruiden in de ondergroei. Dit biedt mogelijkheden voor akkervogels, insecten en muizen. De dichtheid van het gewas is een resultante van bemestingsniveau en niet van zaaidichtheid. Een akker waarvan de stoppel in de winter blijft staan biedt voedsel en dekking. De effectiviteit van het pakket wordt sterk verhoogd indien ruimte wordt geboden voor de vestiging en handhaving van een aantal zeldzame akkerkruiden. Akkerkruiden zijn eenjarig in akker en kunnen door goed beheer via zaad overleven en zich steeds vermeerderen.

Percelen waarop dit pakket afgesloten is, hebben in minimaal 3 van de 6 jaar een graangewas. In de overige jaren is het aan de beheerder zelf wat te verbouwen. Omdat geen kunstmest gebruikt wordt, en het chemisch bestrijden van onkruiden eveneens niet toegestaan is, zijn de omstandigheden gunstig voor de ontwikkeling van akkerflora.

Het beheer

- **Pakket a:** Minimaal 90% van de beheereenheid bestaat van 15 mei tot 15 juli uit het granen (geen maïs) en kruiden (ingezaaid of spontaan opgekomen).
- **Pakket f:** Minimaal 90% van de oppervlakte bestaat van 15 mei tot 15 juli uit een éénjarige teelt (niet zijnde graan of maïs) en kruiden (ingezaaid of spontaan opgekomen).
- Voor de zaaidichtheden worden de gangbare normen aangehouden (richtlijn: haver 160 kg; tarwe 150 kg en Rogge 100 kg/ha).
- Inzaai van zaadmengsel passend bij de streek, in overleg met veldmedewerker.
- Geen zaaizaad (dus ook van de andere gewassen dan graan) behandeld met insecticiden.
- Insecticiden en chemische onkruidbestrijding zijn niet toegestaan, m.u.v. pleksgewijze bestrijding van akkerdistel, ridderzuring, haagwinde, heermoes of kleefkruid.
- Bemesting van de beheereenheid met kunstmest of drijfmest is niet toegestaan. Samen met de veldmedewerker wordt afgestemd of bemesting met stalmest bevorderlijk is voor ecologisch doelbereik (afhankelijk van grond/voedselrijkdom bodem);
- De optimale mestgift voor een beheereenheid wordt onder begeleiding van experts en aan de hand van monitoring van de ecologische resultaten (meest eenvoudig: ziet een voorbijganger verschil met niet-agrarisch natuurbeheer) samen met de deelnemer in de beheerplanperiode ontwikkeld.
- Voor de effectiviteit van het beheer op akkerkruidontwikkeling is er restrictie op de bemestingshoeveelheid nodig ten opzichte van volledig benutte (volgens wettelijke) bemestingsruimte) bemeste percelen. Alleen bepaalde landschappelijke flora als Korenbloemen, Kamilles en Klaprozen maken dan een kans, maar de meer bescheiden flora heeft een lager bemestings- en productieniveau nodig. In overleg met de veldmedewerker wordt bekeken of een bemestingsgradiënt naar de rand van het perceel mogelijk is, zodat in de schralere rand (bijv. 6 meter) meer kwetsbare soorten tot ontwikkeling zouden kunnen komen.

Bijlage 2: Beheerpakketten Limburg – Beheervoorschriften behorende bij het beheerpakket

- Samen met de veldmedewerker wordt afgestemd of afwisseling tussen zomer- en wintergraan mogelijk is op de beheereenheid in de zesjarige beheerplanperiode.
- Samen met de veldmedewerker wordt afgestemd of het laten staan van stoppel mogelijk is op de beheereenheid.
- In goed overleg tussen deelnemer en veldmedewerker/expert kunnen activiteiten tussentijds bijgesteld worden. Dit gebeurt op basis van nieuwe inzichten ten aanzien van het ecologisch doelbereik die gedurende de beheerperiode opgedaan worden door zowel deelnemer als het collectief. De deelnemers trekken onder ondersteuning van experts in het collectief gezamenlijk op om inzichten en kennis op te doen en te delen.

A19 – Kruidenrijke akkerranden

Beschrijving

Beheerde akkerranden kunnen verschillende functies hebben. Ze kunnen dienen als broed-, schuil- en foerageergebied voor akkervogels, zoals de Grauwe Kiekendief, Veldleeuwerik en Patrijs. Dit is vooral aan de orde in grootschalige open akkerbouwgebieden, met voldoende brede randen.

In kleinschalige landschappen kunnen akkerranden echter ook een belangrijke functie hebben, als voedselbron en schuilgelegenheid voor diverse soorten vogels, zoogdieren, insecten, reptielen en amfibieën.

Tenslotte kunnen akkerranden langs waterlopen dienen als middel om drift bij chemische bestrijding in de akker naar de waterloop toe te verminderen. De natuurlijke vijanden die al dan niet ingezaaide kruiden aantrekken kunnen bovendien bijdragen aan een verminderde noodzaak voor chemische bestrijding.

Het beheer

- Minimaal 90% van de oppervlakte van de beheereenheid bestaat in ieder geval van 15 mei tot 1 september (maar kan ook langer afhankelijk van beheerplan, zie eerste punt aanvullende beheervoorschriften) uit een combinatie van gras, granen (niet zijnde maïs of graanstoppel), ingezaaide kruiden, eiwitgewassen (luzerne, rode klaver), braak (inzaai), een deel van de grassen en kruiden mogen worden gemaaid en afgevoerd. of een combinatie van deze.
  - De beheereenheid wordt niet beweid.
- Het Collectief stelt een beheerplan op, waarin o.a. de gekozen akkerrandvariant en het bijbehorend beheer in relatie tot het doel worden onderbouwd rekening houdend met de soorten waarvoor het pakket wordt ingezet: ecologische gebiedskennis is hier belangrijk. In het beheerplan wordt aangegeven en onderbouwd welke opbouw de rand heeft (aandeel kruiden, braak, graan e.d.), hoe vaak en wanneer de rand gemaaid wordt, en hoe vaak en wanneer de rand eventueel kan worden bewerkt.
- In goed overleg tussen deelnemer en veldmedewerker kunnen activiteiten tussentijds bijgesteld worden. Dit gebeurt op basis van nieuwe inzichten ten aanzien van het ecologisch doelbereik die gedurende de beheerperiode opgedaan worden door zowel deelnemer als het collectief. De deelnemers trekken in het collectief gezamenlijk op om inzichten en kennis op te doen en te delen.
- Als er een kruidenmengsel wordt ingezaaid, wordt in het beheerplan (zie vorig punt) bepaald welke zaaimengsels en welke zaaidichtheden gebruikt mogen worden.
- Geen zaaizaad (dus ook van de andere gewassen dan graan) toepassen dat is behandeld met insecticiden.
- Eenjarige randen en meerjarige randen die niet in het najaar vernieuwd worden, blijven minstens tot 1 september staan.
- Bij vernieuwing van een meerjarige rand in het najaar wordt er tussen 15 augustus en 15 oktober gezaaid.
- Er wordt niet beweid van 1 juni tot 15 augustus.
- In principe wordt er niet geploegd en hoeft er maar eenmaal ingezaaid te worden. Indien – na overleg met de veldmedewerker – bewerkt met niet-kerende grondbewerking of eventueel geploegd is, is jaarlijks zaaien tenminste de eerste twee jaar van de beheerperiode noodzakelijk.
- Bij maaiwerkzaamheden wordt het maaisel binnen een maand afgevoerd, tenzij in het beheerplan (zie eerste punt) gegronde redenen zijn aangevoerd om dit niet te doen.
- Chemische onkruidbestrijding is enkel mogelijk conform het ['Protocol gebruik herbiciden open akkerland'](#) bij agrarisch natuurbeheer, gepubliceerd op de website van BoerenNatuur.

Bijlage 2: Beheerpakketten Limburg – Beheervoorschriften behorende bij het beheerpakket

- Daar waar ploegen is toegestaan, mag ook een andere diepe grondbewerking worden toegepast.
- Bemesting van de beheereenheid is niet toegestaan, tenzij het gaat om een rand van tenminste 9 meter breed waarin kruiden (eventueel met granen) zijn ingezaaid. In dat geval is een bemesting met vaste mest toegestaan, indien dit passend is binnen het beheerplan (zie eerste punt).
- In goed overleg tussen deelnemer en veldmedewerker kunnen activiteiten tussentijds bijgesteld worden. Dit gebeurt op basis van nieuwe inzichten ten aanzien van het ecologisch doelbereik die gedurende de beheerperiode opgedaan worden door zowel deelnemer als het collectief. De deelnemers trekken in het collectief gezamenlijk op om inzichten en kennis op te doen en te delen.

L20 – Hakhoutbeheer

Pakketvarianten

- a) Jaarlijks beheer
- b) Jaarlijks beheer plus tussenkap
- c) Houtwal en houtsingel jaarlijks beheer + eindkap cyclus 10 jaar
- c.39.01) Holle weg en graft jaarlijks beheer + eindkap cyclus 8 jaar
- c.39.02) Holle weg en graft jaarlijks beheer + eindkap cyclus 8 jaar – eindkap door Natuurrijk Limburg

Beschrijving

Hakhoutbeheer wordt in Nederland toegepast op verschillende landschapselementen zoals elzensingels en houtwallen. Deze landschapselementen kunnen van belang zijn voor o.a. vogels, amfibieën, insecten en kleine zoogdieren. Daarnaast hebben landschapselementen vaak een bepaald belang m.b.t. cultuurhistorie en landschappelijk schoon.

Dit pakket biedt verschillende beheeropties aan, die, afhankelijk van de doelstelling, passen bij lijnvormige beplantingen (met overstaanders en struweel. In Limburg hebben we daarbij te maken met:

- Holle wegen
- Graften
- Houtwallen

Deze elementen worden met verschillende intensiteit beheerd, zie onder. Afhankelijk van de staat waarin het element zich bevindt wordt in overleg met de veldmedewerker bepaald wat nodig is.

Het beheer

- Minimaal 5% tot maximaal 100% van de beheereenheid is gesnoeid in de periode 1 oktober tot 1 maart. Het overige deel wordt in stand gehouden.
  - Snoeiafval is verwijderd of op rillen gelegd in de beheereenheid (niet versnipperen), en/ of maaiafval is verwijderd.
  - De beheereenheid wordt niet beweid en wordt gevrijwaard voor beschadiging door vee.
  - **Uitgevoerd beheer (tussenkap en eindkap) uitgevoerd tussen 1 oktober 2022 t/m 14 maart 2023, moet uiterlijk 21 maart 2023 zijn gemeld in het administratiesysteem van het Collectief voor beheerjaar 2023.**
- De landschappelijke verschijningsvorm moet in stand blijven. Bij de bepaling van de verschijningsvorm kan gebruik gemaakt worden van de omschrijvingen van diverse landschapselementen in de Index Landschap. Van de deelnemer wordt een proactieve houding verwacht wat nodig is voor het juiste beheer.
- Pakket b: gedurende de contractperiode van 6 jaar vindt een tussenkap plaats.
- Pakket c: gedurende de contractperiode van 6 jaar vindt een eindkap plaats.
- Het element bestaat uit inheemse, streekeigen soorten. Ongewenste (hout)soorten mogen via uitgraven, mechanische of stobbenbehandeling worden bestreden
- Het toepassen van chemische bestrijdingsmiddelen is niet toegestaan, m.u.v. pleksgewijze chemische onkruidbestrijding van haarden van probleemonkruiden zoals akkerdistel, ridderzuring, jacobskruiskruid en brandnetel.
- Niet branden in het element of in de directe omgeving van het element.
- Bemesting is niet toegestaan.
- Slootmaaisel, bagger, maaisel en tuinafval mogen niet verwerkt worden in de beheereenheid.
- Als takken of stammen versnipperd worden mogen de snippers niet verwerkt worden in de beheereenheid.
- Er wordt beschermd tegen schade als gevolg van beweiding op aangrenzende gronden. Het raster mag niet aan de bomen bevestigd worden.

Voor meer informatie over dit beheer en wat u aanvullend kan doen voor meer biodiversiteit: zie de factsheets over deze beheervormen (graft en holle weg, en houtwal) op de website van Natuurrijk Limburg!

L21 – Beheer van bomenrijen

Pakketvarianten

- a) Knotbomenrij diameter < 20 cm (1 keer knotten in contractperiode)
- a.39.01) Knotbomenrij diameter 20-60 cm (1 keer knotten in contractperiode)
- a.39.02) Knotbomenrij diameter > 60 cm (1 keer knotten in contractperiode)
- a.39.03) Bomenrij diameter < 20 cm (1 keer snoei in contractperiode) (cyclus 5 jaar)
- a.39.04) Bomenrij diameter 20-60 cm (1 keer snoei in contractperiode) (cyclus 7 jaar)
- a.39.05) Bomenrij diameter > 60 cm (1 keer snoei in contractperiode) (cyclus 10 jaar)

Beschrijving

Dit pakket bestaat vaak uit knotbomenrijen of oude lanen. Voor het ANLb moeten ze wel langs agrarische percelen liggen. Knotbomenrijen zijn kenmerkend voor het Nederlandse landschap. Knotten houdt in de betreffende boom eens in de paar jaar van zijn kruin ontdoen waarna deze weer uitloopt. De meest bekende soorten om te knotten zijn wilg, eik, els, es of populier. Vooral oude knotbomen zijn waardevol voor de biodiversiteit vanwege hun functie als broedplek voor vogels als rans- en steenuil, die gebruik maken van aanwezige holtes. De vroeg in het voorjaar bloeiende knotwilgen zijn belangrijk voor wilde bijen en andere insecten die van stuifmeel en nectar leven. De wat ruigere strook tussen de knotbomen biedt een goede leefomgeving voor muizen, etc. die op hun beurt weer als voedsel dienen voor de rans- of steenuil.

Oude lanen vormen, naast een karakteristiek landschapselement, een biotoop voor vleermuizen en holenbroeders. Om hun ecologische functie goed te vervullen is aaneengeslotenheid van de boomkronen van belang.

Het beheer

- Minimaal 5% tot maximaal 40% van de beheereenheid is gesnoeid in de periode 1 oktober tot en met 1 maart. Het overige deel wordt in stand gehouden.
  - Snoeiafval is verwijderd of op rillen gelegd in het element/ of maaiafval is verwijderd.
De beheereenheid wordt niet beweid en wordt gevrijwaard voor beschadiging door vee.
  - **Melding: Uitgevoerd beheer tussen 1 oktober 2022 t/m 14 maart 2023, moet uiterlijk 21 maart 2023 zijn gemeld in het administratiesysteem van het Collectief voor beheerjaar 2023.** Alleen het deel melden dat gesnoeid is.
- Tenminste 10% van de beheereenheid wordt jaarlijks gesnoeid, geknot of afgezet in de periode van 1 oktober tot en met 1 maart.
- Als snoeihout versnipperd wordt mogen de snippers niet verwerkt worden in het element.
- Er wordt beschermd tegen schade als gevolg van beweiding of bewerking op aangrenzende gronden. Oudere bomen hebben geen raster nodig bij begrazing door koeien of schapen. Bij begrazing door paarden of geiten is wel een raster nodig. Het raster mag niet aan de bomen bevestigd worden. Het raster mag niet aan het element bevestigd worden.
- Slootmaaisel, bagger, maaisel en tuinafval mogen niet verwerkt worden in de beheereenheid.
- Het toepassen van chemische bestrijdingsmiddelen is niet toegestaan, m.u.v. pleksgewijze chemische onkruidbestrijding van haarden van probleemkruiden zoals akkerdistel, ridderzuring, jacobskruiskruid en brandnetel.
- Het element bestaat uit inheemse, streekeigen soorten. Ongewenste (hout)soorten mogen via uitgraven, mechanische of stobbenbehandeling worden bestreden.
- Bemesting is niet toegestaan.
- Niet branden in, of in de directe omgeving van het element.

→ Voor vleermuizen is aaneengeslotenheid van boomkruinen van belang.

Voor meer informatie over dit beheer en wat u aanvullend kan doen voor meer biodiversiteit: zie de factsheet over deze beheervorm (factsheet (knot)bomenrijen en griendje) op de website van Natuurrijk Limburg!

L22 – Knip- en scheerheg

Vanaf 2023 bieden we naast de algemeen toegepaste variant met jaarlijks knippen/scheren een nieuwe beheerpakketvariant aan met uitgroeiende delen. Deze nieuwe variant levert met het deels laten overstaan van uitgroeiende delen meer kwaliteit op voor doelsoorten.

Beheerpakketvarianten

- a) Jaarlijks knippen/ scheren
- a.39.01) Jaarlijks knippen/ scheren met minimaal 10% delen uitgroei
- b) Eenmaal per 2-3 jaar knippen of scheren

Beschrijving

Een knip-of scheerheg is een cultuurhistorische heg, vaak gelegen om een boomgaard, als afscheiding op eigendomsgrenzen of als veekkerend element. Heggen zijn al eeuwen te vinden in het Nederlandse cultuurlandschap. Door het regelmatig knippen heeft de heg een strak en recht uiterlijk, zonder open gaten. Knip-en scheerheggen dragen – mits van voldoende breedte – bij aan de biodiversiteit vanwege hun functie als broedgebied voor struweelvogelsoorten als braamsluiper en kneu en als leefgebied voor vele soorten insecten en daarmee weer als voedselgebied voor vleermuizen als gewone dwergvleermuis en laatvlieger. Ze worden door vleermuizen gebruikt als oriëntatiestructuur.

Het beheer

- **Pakket a en a.39.01:** Jaarlijks is minimaal 20% tot maximaal 100% van de beheereenheid gesnoeid in de periode 16 juli tot en met 14 maart. Het overige deel wordt in stand gehouden.
  - **Pakket a.39.01:** Jaarlijks blijft na de snoei **ten minste 10 %** van de beheereenheid overstaan – in stukken verdeeld over de beheereenheid of in 1 lengte over de beheereenheid.
  - Pakket b: Jaarlijks is minimaal 20% tot maximaal 50% van de beheereenheid gesnoeid in de periode 16 juli tot en met 14 maart. Het overige deel wordt in stand gehouden.
  - Snoeiafval is verwijderd. Maaiafval is verwijderd.
  - Er wordt gevrijwaard voor beschadiging door vee.
  - **Melding pakket b: Uitgevoerd beheer vanaf 16 juli 2022 t/m 14 maart 2023, moet uiterlijk 21 maart 2023 zijn gemeld in het administratiesysteem van het Collectief voor beheerjaar 2023.** Alleen het deel melden dat gesnoeid is.
  - Na het knippen of scheren heeft de heg een minimale hoogte tussen 1,25 meter en minimale breedte van 0,80 meter, daarbij mag de heg nooit zo ver terug gesnoeid worden dat de stam beschadigd wordt. Op het moment dat de heggen een kleinere omvang hebben, hebben zij onvoldoende ecologisch doelbereik en komen zij niet meer in aanmerking voor een vergoeding vanuit het agrarisch natuurbeheer.
- Van 15 maart tot 16 juli mag niet gesnoeid worden vanwege de natuurbeschermingswet.
- De snoei vindt plaats door knippen/ scheren, waarbij het snoeiafval verwijderd wordt; of mulchen waarbij het snoeiafval verwijderd wordt (d.m.v. afzuigen/ afvoeren). Klepelen is niet toegestaan.
- Als snoeihout versnipperd wordt mogen de snippers niet verwerkt worden in het element.
- De landschappelijke verschijningsvorm moet in stand blijven. Bij de bepaling van de verschijningsvorm kan gebruik gemaakt worden van de omschrijvingen van diverse

- landschapselementen in de Index Landschap. Van de deelnemer wordt een proactieve houding verwacht wat nodig is voor het juiste beheer ten bate van doelsoorten.
- Het toepassen van chemische bestrijdingsmiddelen is niet toegestaan, m.u.v. pleksgewijze chemische onkruidbestrijding van haarden van probleemonkruiden zoals akkerdistel, ridderzuring, jacobskruiskruid en brandnetel.
  - Slootmaaisel, bagger, maaisel en tuinafval mogen niet verwerkt worden in de beheereenheid.
  - De beheereenheid wordt in een cyclus van minimaal eenmaal per 3 jaar en maximaal eenmaal per jaar gesnoeid (geknipt/geschoren), geknot of afgezet in de periode van 16 juli tot en met 14 maart (zie pakketvarianten).
  - Het element bestaat uit inheemse, streekeigen soorten. Ongewenste (hout)soorten mogen via uitgraven, mechanische of stobbenbehandeling worden bestreden.
  - Het element wordt beschermd tegen schade als gevolg van beweiding of bewerking op aangrenzende gronden.
  - Het raster mag niet aan het element bevestigd worden.
  - Bemesting is niet toegestaan.
  - Niet branden in, of in de directe omgeving van het element.
  - In goed overleg tussen deelnemer en veldmedewerker kunnen activiteiten tussentijds bijgesteld worden. Dit gebeurt op basis van nieuwe inzichten ten aanzien van het ecologisch doelbereik die gedurende de beheerperiode opgedaan worden door zowel deelnemer als het collectief. De deelnemers trekken in het collectief gezamenlijk op om inzichten en kennis op te doen en te delen.

Voor meer informatie over dit beheer en wat u aanvullend kan doen voor meer biodiversiteit: zie de factsheet over deze beheervorm (knip- en scheerheg) op de website van Natuurrijk Limburg!

L23a – Struweelhaag: Jaarlijks beheer met groot onderhoud in de contractperiode (cyclus 5-7 jaar)

Beschrijving

Struweelhagen vormen een belangrijk leefgebied voor aan struwelen en zomen gebonden flora en fauna van het cultuurlandschap zoals spotvogel, braamsluiper, grasmus en grauwe klauwier. Ze zijn tevens van belang als voedselgebied en migratieroute voor zoogdieren als hazelmuis en bunzing.

Struweelhagen onderscheiden zich van de knip- en scheerheg door de extensievere vorm van beheer. Het zijn vrij uitlopende hagen van veelal doornige struikvormers, zoals meidoorn en sleedoorn, die eens in de 5 – 7 jaar worden afgezet. Verder komen in struwelen klimplanten voor als hop, kamperfoelie en bosrank.

Struweel langs natuurlijke beken draagt bij aan de verbetering van de waterkwaliteit. Het zorgt voor schaduwwerking en de wortels houden de oevers vast. Invallend blad en takken, ingroeiende wortels bieden schuilplaatsen en voedsel voor beekfauna. Van belang is om de zijde aan de waterkant niet te snoeien.

Het beheer

- Minimaal 20% tot maximaal 70% van de beheereenheid is gesnoeid of afgezet in de periode van 16 juli tot en met 14 maart . Het overige deel wordt in stand gehouden.
  - Snoeiafval is verwijderd of op takkenrillen gelegd in het element en/ of maaiafval is verwijderd.
  - De beheereenheid wordt niet beweid en wordt gevrijwaard voor beschadiging door vee.
  - **Melding: Uitgevoerd beheer vanaf 16 juli 2022 t/m 14 maart 2023, moet uiterlijk 21 maart 2023 zijn gemeld in het administratiesysteem van het Collectief voor beheerjaar 2023.** Alleen het deel melden dat gesnoeid is.
- Van 15 maart tot 16 juli mag niet gesnoeid worden vanwege de natuurbeschermingswet.
- De beheereenheid wordt periodiek gesnoeid, geknot of afgezet, in de periode 16 juli tot en met 14 maart.
- Na het snoeien heeft de haag een hoogte van tenminste 1,00 meter en een breedte van tenminste 0,8 meter.
- De landschappelijke verschijningsvorm moet in stand blijven. Bij de bepaling van de verschijningsvorm kan gebruik gemaakt worden van de omschrijvingen van diverse landschapselementen in de Index Landschap. Van de deelnemer wordt een proactieve houding verwacht wat nodig is voor het juiste beheer.
- Het toepassen van chemische bestrijdingsmiddelen is niet toegestaan, m.u.v. pleksgewijze chemische onkruidbestrijding van haarden van probleemkruiden zoals akkerdistel, ridderzuring, jacobskruiskruid en brandnetel (alleen in nieuwe elementen).
- Het element bestaat uit inheemse, streekeigen soorten. Ongewenste (hout)soorten mogen via uitgraven, mechanische of stobbenbehandeling worden bestreden.
- Bemesting is niet toegestaan.
- Niet branden in, of in de directe omgeving van het element.
- Snoeien door middel van klepelen is niet toegestaan.
- Het snoeien kan gecombineerd worden met het vlechten van de haag.
- Als snoeihout versnipperd wordt mogen de snippers niet verwerkt worden in het element.
- Het element wordt beschermd tegen schade als gevolg van beweiding of bewerking op aangrenzende gronden.
- Het raster mag niet aan het element bevestigd worden.
- Slootmaaisel, bagger, maaisel en tuinafval mogen niet verwerkt worden in de beheereenheid.

Voor meer informatie over dit beheer en wat u aanvullend kan doen voor meer biodiversiteit: zie de factsheet over deze beheervorm (struweelhaag) op de website van Natuurrijk Limburg!

L24 - Struweelrand - zoomvegetatie

Beschrijving

Een struweelrand is een lijnvormig begroeiing van ruigte en struiken met een bedekking van bomen en struiken van 0 tot maximaal 50%. In het geval van bramen mag de struiklaag tot 100% bedekken. De struweelrand kan zich ontwikkelen vanuit een extensief beheerde situatie, bijvoorbeeld onder een rasterdraad, op een steilrand of in een droge greppel. De struweelrand kan ook aangeplant worden. Afhankelijk van het beheer ontstaan dan randen die vooral bestaan uit ruigtekruiden, struiken of een combinatie van beide.

Een struweelrand kan vrij liggend zijn, bijvoorbeeld bij een graslandperceel, maar ook tegen een ander element aanliggen, bijvoorbeeld als overgang van een houtopstand naar het aangrenzende intensiever gebruikte landbouwperceel.

Door het extensieve beheer van deze randen is er veel rust en dekking. Bloeiende ruigtekruiden trekken veel insecten en daarmee vogels. Solitaire struiken zijn voor vogels ideale uitkijk- en zangposten en bieden nestgelegenheid. Struweelranden zijn zo van groot belang voor de biodiversiteit vanwege hun functie als leefgebied voor vele soorten: vogels als braamsluiper, patrijs, geelgors, spotvogel, voor zoogdieren als de hazelmuis en (in combinatie met een aanliggende poel) amfibieën als boomkikker.

Het beheer

- Minimaal 5 % tot maximaal 40% van de beheereenheid is gesnoeid en/of gemaaid in de periode 1 januari – 31 december Het overige deel wordt in stand gehouden;
  - Snoeiafval is verwijderd of op rillen gelegd in het element (niet versnipperen) en/of maaiafval is verwijderd.
  - **Melding: Uitgevoerd beheer vanaf 16 juli 2022 t/m 14 maart 2023, moet uiterlijk 21 maart 2023 gemeld zijn in het administratiesysteem van het Collectief voor beheerjaar 2023.** Alleen het deel melden dat gesnoeid is.
- Van 15 maart tot 16 juli mag niet gesnoeid worden vanwege de natuurbeschermingswet.
- In goed overleg tussen deelnemer en veldmedewerker kunnen activiteiten tussentijds bijgesteld worden. Dit gebeurt op basis van nieuwe inzichten ten aanzien van het ecologisch doelbereik die gedurende de beheerperiode opgedaan worden door zowel deelnemer als het collectief. De deelnemers trekken in het collectief gezamenlijk op om inzichten en kennis op te doen en te delen;
- Het deel van de rand met kruidachtige begroeiing mag maximaal 1 maal per 5 jaar worden gemaaid waarbij het maaisel wordt afgevoerd.
- Snoeihout mag op stapels of rillen in het element worden verwerkt voor zover dat het element en de begroeiing niet schaadt.
- Als snoeihout versnipperd wordt mogen de snippers niet verwerkt worden in het element.
- Het toepassen van chemische bestrijdingsmiddelen is niet toegestaan, m.u.v. pleksgewijze chemische onkruidbestrijding van haarden van probleemkruiden zoals akkerdistel, ridderzuring, jacobskruiskruid en brandnetel (alleen in nieuwe elementen).
- Ongewenste houtsoorten, zoals Amerikaanse vogelkers, Amerikaanse eik, Robinia en Ratelpopulier mogen via uitgraven, mechanische of stobbenbehandeling worden bestreden.
- Beschermen tegen schade als gevolg van beweiding of bewerking op aangrenzende gronden.
- Bemesting is niet toegestaan.
- Niet branden in, of in de directe omgeving van het element.

Bijlage 2: Beheerpakketten Limburg – Beheervoorschriften behorende bij het beheerpakket

→ Slootmaaisel, bagger, maaisel en tuinafval mogen niet verwerkt worden in de beheereenheid.

Voor meer informatie over dit beheer en wat u aanvullend kan doen voor meer biodiversiteit: zie de factsheet over deze beheervorm (struweelrand) op de website van Natuurrijk Limburg!

L25 – Beheer van bomen op landbouwgrond

Beheerpakketvarianten

- a) Solitaire boom: diameter < 20 cm (1 keer snoei in contractperiode)
- a.39.01) Solitaire boom: diameter 20-60 cm (1 keer snoei in contractperiode)
- a.39.02) Solitaire boom: diameter > 60 cm (1 keer snoei in contractperiode)

Beschrijving

Bomen op landbouwgrond staan meestal solitair, soms verspreid over een perceel. De bomen hebben de ruimte om zich optimaal te ontwikkelen, met een volle brede kroon, en vallen daardoor duidelijk op. Ze kunnen bewust solitair zijn geplant, maar ook overblijfselen zijn van een grotere houtopstand. Solitaire bomen zijn vaak markante herkenningpunten in het landschap.

Solitaire bomen zijn ook van groot belang voor de biodiversiteit vanwege hun functie als broedplek voor vogels zoals steenuil, torenvalk en ransuil. Ook zijn ze van belang als oriëntatiestructuur voor vleermuizen als rosse vleermuis en laatvlieger.

Het beheer

- Minimaal 5% tot maximaal 100% van de beheereenheid is jaarlijks gekapt, geknot, gesnoeid of gedund in de periode 16 juli tot en met 14 maart.. Het overige deel wordt in stand gehouden.
  - Snoeiafval is verwijderd of op rillen gelegd in het element en/ of maafiafval is verwijderd.
  - Er wordt gevrijwaard voor beschadiging door vee.
  - **Melding: Uitgevoerd beheer vanaf 16 juli 2022 t/m 14 maart 2023, moet uiterlijk 21 maart 2023 zijn gemeld in het administratiesysteem van het Collectief voor beheerjaar 2023.** Alleen het deel melden dat gesnoeid is.
- Van 15 maart tot 16 juli mag niet gesnoeid worden vanwege de natuurbeschermingswet.
- De landschappelijke verschijningsvorm moet in stand blijven. Van de deelnemer wordt een proactieve houding verwacht wat nodig is voor het juiste beheer.
- Dit pakket is bedoeld voor bomen die in een terrein staan dat als landbouwgrond in gebruik is, zoals solitaire bomen en knobomen.
- Voor solitaire bomen geldt: jonge bomen worden gemiddeld eenmaal per 5 jaar gesnoeid, en oudere bomen gemiddeld eenmaal per 10 jaar. Bij oudere bomen kan het snoeien zich beperken tot het verwijderen van dood hout (indien noodzakelijk). Na het snoeien is de lengte van de kroon minimaal 2/3 van de totale hoogte van de boom.
- Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan, m.u.v. pleksgewijze bestrijding van akkerdistel, ridderzuring en Jacobskruiskruid (alleen in nieuwe elementen).
- Het element bestaat uit autochtone, inheemse, streekeigen soorten. Ongewenste (hout)soorten mogen via uitgraven, mechanische of stobbenbehandeling worden bestreden Niet branden in, of in de directe omgeving van het element.
- Als snoeihout versnipperd wordt mogen de snippers niet verwerkt worden in het element;
- Slootmaaisel, bagger, maaisel en tuinafval mogen niet verwerkt worden in de beheereenheid;
- De bomen mogen niet worden beschadigd door vee. Jonge bomen in een weiland (boomdijk) zijn voorzien van een boomkorf of zijn uitgerasterd. Het raster mag niet aan het element bevestigd worden.

L26 – Half- en hoogstamboomgaard

Beheerpakketvarianten

- a) Half- en hoogstamboomgaard
a.39.01) Half- en hoogstamboomgaard met kruidenrijk grasland

Beschrijving

Een half- of hoogstamboomgaard is een boomgaard of boomweide met fruitrassen of notenbomen. Overal in Nederland komen half- en hoogstamboomgaarden voor, vooral als onderdeel van het boerenerf. Hier werden vroeger vrijwel altijd de koeien of jongvee geweid. Ook bij landgoederen en buitenplaatsen waren vaak (grootschalige) boomgaarden te vinden.

Half- en hoogstamfruitboomgaarden zijn niet alleen landschappelijk van grote waarde, maar hebben vaak ook grote ecologische waarde door het voorkomen van in holten broedende vogels als steenuil. Onder de schors van oude bomen leven insecten die jaarrond voedsel bieden aan vogels, zoals boomkruiper en grote bonte specht. In het voorjaar trekt de bloesem insecten aan, zoals hommels, bijen en zweefvliegen. Daarnaast zijn deze boomgaarden ook van belang als broedgebied voor soorten als grauwe klauwier, diverse soorten spechten en kramsvogel en als leefgebied voor zoogdieren als bunzing, mits elementen als struwelen en oude loofbossen ook aanwezig zijn in de directe omgeving, en ook de grasmat vonder de hoogstamboomgaard kruiden- en bloemrijk is. Een kruidenrijke vegetatie zorgt voor insecten waar diverse vogels op afkomen. Bij beweiding ontstaat een wat polige structuur in het grasland waar behalve insecten ook muizen zich thuis voelen. Deze dienen als voedsel voor o.a. Steenuil en Torenvalk. een smakelijk onderdeel op het steenuilenmenu.

Het beheer

- Minimaal 25% tot maximaal 100% van de beheereenheid is jaarlijks gesnoeid in de periode 16 juli tot en met 14 maart. Het overige deel wordt in stand gehouden.
  - Snoeiafval is verwijderd of op rillen gelegd in het element en/ of maaiafval is verwijderd.
  - **Pakket a:** Zowel beweiding als het uitrijden van mest is toegestaan.
  - **Pakket a.39.01:** Bij deze extensieve beheerpakketvariant is het uitrijden van mest niet toegestaan. Verder mag in beperkte omvang worden beweide: maximaal 2 GVE per hectare.
  - **Uitgevoerd beheer vanaf 16 juli 2022 t/m 14 maart 2023, moet uiterlijk 21 maart 2023 zijn gemeld in het administratiesysteem van het Collectief voor beheerjaar 2023.** Alleen het deel melden dat gesnoeid is.
- Van 15 maart tot 16 juli mag niet gesnoeid worden vanwege de natuurbeschermingswet.
- Omdat de hoogstamboomgaard ecologisch wat op moet leveren om voor vergoeding in aanmerking te komen, is het van belang dat u samen met de veldmedewerker bekijkt welk beheer voor de boomgaard noodzakelijk is.
- De deelnemers trekken in het collectief gezamenlijk op om inzichten en kennis op te doen en te delen met de bedoeling hoogstamboomgaarden voor biodiversiteit maximaal meerwaarde te geven. In goed overleg tussen deelnemer en veldmedewerker kunnen activiteiten tussentijds bijgesteld worden. Dit gebeurt op basis van nieuwe inzichten ten aanzien van het ecologisch doelbereik die gedurende de beheerperiode opgedaan worden door zowel deelnemer als het collectief.
- Indien het appel of peer betreft wordt de boom tenminste eenmaal per 2 jaar gesnoeid. Andere soorten enkel vorm- of onderhoudssnoei indien nodig.
- Snoeiwerkzaamheden dienen vooral te worden verricht in herfst of winter.

- Als snoeihout versnipperd wordt mogen de snippers niet verwerkt worden in het element. Snoeihout in de vorm van takken mogen in een takkenhoop/ takkenril verwerkt worden.
- De stam van de hoogstamfruitboom mag niet beschadigd worden door vee. Het raster mag niet aan de boom bevestigd worden. Jonge bomen in een weiland met vee zijn voorzien van een boomkorf.
- De onderbegroeiing (het grasland) wordt jaarlijks beweid, of de boomgaard wordt jaarlijks gemaaid waarbij het maaisel wordt afgevoerd, voor goed beheer van de onderbegroeiing liggen belangrijke kansen en opgaven om de hoogstamboomgaard ecologisch waardevol te laten zijn.
- Intensief maaibeheer van de onderbegroeiing (het grasland) door middel van zitmaaiers of gazonmaaiers of het klepelen van de onderbegroeiing zonder afvoer van de vegetatie is niet toegestaan.
- Bemesting met drijfmest, ruige mest (geen pluimveemest) of kalk is toegestaan. Bij bemesten worden de fruitbomen en wortels niet beschadigd.
- Bij bemesten van de boomgaard worden de fruitbomen en wortels niet beschadigd
- Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan, m.u.v. pleksgewijze bestrijding van akkerdistel, ridderzuring en jacobskruiskruid.
- Niet branden in, of in de directe omgeving van het element.
- Een hoogstamboomgaard heeft een dichtheid van minimaal 50 en maximaal 150 bomen per hectare en bestaat uit fruitbomen met een aandeel van maximaal 10% walnoten. Een hoogstamboomgaard is in een cluster geplant en duidelijk afgescheiden van de omgeving (te zien doordat de bomen gemiddeld maximaal 9 meter uit de erfafscheiding staan.

Voor meer informatie over dit beheer en wat u aanvullend kan doen voor meer biodiversiteit: zie de factsheet over deze beheervorm (hoogstamboomgaard) op de website van Natuurrijk Limburg!

L27 – Hakhoutbosje

Beheerpakketvarianten

- a) Jaarlijks beheer en grot onderhoud droog hakhoutbosje (zomereik, wintereik, berk en haagbeuk dominant)
- b) Jaarlijks beheer en groot onderhoud vochtig en nat hakhoutbosje (zwarte els en/of gewone es dominant)
- c) Jaarlijks beheer

Beschrijving

Boeren hebben al eeuwenlang behoefte aan hout voor allerlei doeleinden. Het kan hierbij gaan om brandhout, staken voor de groentetuin of hout voor gereedschapsstelen. Dit soort bosjes wordt in de volksmond ook wel geriefhoutbosjes genoemd. Dergelijke bosjes worden van oudsher als hakhout beheerd.

Hakhoutbosjes hebben een hoge biodiversiteitswaarde door de combinatie van hoog opgaande bomen en lagere struiken en de kruidachtige vegetatie daaronder. Vogels broeden, schuilen en foerageren er en zoogdieren vinden er een schuilplaats. Op de afgestorven bomen kunnen bijzondere mossen en paddenstoelen voorkomen en het dode hout doet gelijk dienst als een insectenhotel. Veel amfibieën vinden er een overwinteringsplaats en vlinders vinden er voedsel en waardplanten om eieren af te zetten.

Er wordt onderscheid gemaakt tussen droog en vochtig hakhout. In droog hakhout zijn boomsoorten zoals zomereik, wintereik, berk en haagbeuk dominant, in vochtig en nat hakhout zijn boomsoorten zoals zwarte els en gewone es dominant. Droog hakhout groeit wat langzamer en heeft daardoor een langere kapcyclus (ca één keer per 15 jaar) dan vochtig hakhout (ca één keer in de 10 jaar eindkap).

Hakhoutbosjes hebben een belangrijke rol als habitat voor doelsoorten, zoals braamsluiper, gekraagde roodstaart, grote lijster en vliegend hert.

Het beheer

- Minimaal 5% tot maximaal 40% van de beheereenheid is gekapt, geknot, gesnoeid of gedund in de periode 1 oktober tot en met 14 maart. Het overige deel wordt in stand gehouden.
  - Snoeiafval op rillen leggen in de beheereenheid (niet versnipperen) of verwijderen en / of maaiafval verwijderen.
  - Uitsluitend gebruik van chemische onkruidbestrijding op max. 10% van de beheereenheid;
  - De beheereenheid wordt niet beweid en wordt gevrijwaard voor vee.
  - **Uitgevoerd beheer vanaf 1 oktober 2022 t/m 14 maart 2023, moet uiterlijk 21 maart 2023 zijn gemeld in het administratiesysteem van het Collectief voor beheerjaar 2023.** Alleen het deel melden dat gesnoeid is.
- Van 15 maart tot 16 juli mag niet gesnoeid worden vanwege de natuurbeschermingswet.
- De landschappelijke verschijningsvorm moet in stand blijven.
- Minimaal 80% van de oppervlakte van het bosje wordt als hakhout beheerd en periodiek afgezet in een cyclus van eenmaal in de 6 – 25 jaar. Dit wordt vastgelegd in het beheerplan voor het betreffende element.
- Snoeihout mag op stapels of rillen in het element verwerkt worden voor zover het de ondergroei en/of de stoven niet schaadt.
- Als snoeihout versnipperd wordt mogen de snippers niet verwerkt worden in het element.
- Bemesting is niet toegestaan.

Bijlage 2: Beheerpakketten Limburg – Beheervoorschriften behorende bij het beheerpakket

- Sloopmaaisel , bagger, maaisel en tuinafval mogen niet verwerkt worden in de beheereenheid.
- Beschermen tegen schade als gevolg van beweiding of bewerking op aangrenzende gronden.
- Het raster mag niet aan het element bevestigd worden.
- Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan, m.u.v. pleksgewijze bestrijding van akkerdistel, ridderzuring en Jacobskruiskruid (alleen in nieuwe elementen).
- Het element bestaat uit inheemse, streekeigen soorten. Ongewenste (hout)soorten mogen via uitgraven, mechanische of stobbenbehandeling worden bestreden
Niet branden in, of in de directe omgeving van het element.

Voor meer informatie over dit beheer en wat u aanvullend kan doen voor meer biodiversiteit: zie de factsheet over deze beheervorm (hakhoutbosje) op de website van Natuurrijk Limburg!

L29b – Bosje: jaarlijks beheer

Beschrijving

Een bosje is een vlakvormige houtopstand die vroeger vaak aangeplant en beheerd werd als hakhout, maar doorgeschoten is en niet meer als hakhout wordt beheerd. Dit landschapselement komt in veel agrarische gebieden in Nederland voor en wordt beheerd als bos met hoog opgaande inheemse bomen. Het kan ook als bossingel voorkomen.

Bosjes leveren - zeker in combinatie met aanliggende zomen en/of kruidenrijke perceelranden - een waardevolle bijdrage aan de biodiversiteit. Ze fungeren als leefgebied voor vogels als geelgors (gebruikt de bomen als zangplek), wielewaal, zomertortel, grote lijster, gekraagde roodstaart, torenvalk en ransuil. Vleermuizen maken ook graag gebruik van bosjes, mits er overstaanders in de vorm van hoge of oude bomen aanwezig zijn. Bosjes vormen ook een landhabitat voor amfibieën, zoals de kamsalamander. Belangrijk is dat nesten van zwarte kraai en ekster ongestoord aanwezig zijn in het gebied, omdat die gebruikt worden door bijvoorbeeld ransuil en boomvalk.

Het beheer

- Minimaal 5 % tot maximaal 40% van de beheereenheid is geknapt, geknot, gesnoeid of gedund in de periode van 1 oktober tot en met 14 maart. Het overige deel wordt in stand gehouden.
  - Snoeiafval is verwijderd of op rillen leggen in de beheereenheid (niet versnipperen) en/ of maaiafval is verwijderd.
  - De beheereenheid wordt niet beweid en wordt gevrijwaard voor beschadiging door vee.
  - **Uitgevoerd beheer vanaf 1 oktober 2022 t/m 14 maart 2023, moet uiterlijk 21 maart 2023 zijn gemeld voor beheerjaar 2023.** Alleen het deel melden dat gesnoeid is.
- Van 15 maart tot 16 juli mag niet gesnoeid worden vanwege de natuurbeschermingswet.
- Het element wordt beheerd als bos met hoog opgaande bomen. De landschappelijke verschijningsvorm moet in stand blijven.
- De randen van het element worden als hakhout beheerd met een cyclus van eens in de 6 – 25 jaar. In de beheerplanperiode gebeurt dit volgens een beheerplan voor het betreffende element dat wordt opgesteld in overleg met de veldmedewerker.
- Snoeihout mag op stapels of rillen in het element verwerkt worden voor zover het de ondergroei en/of de stoven niet schaadt.
- Als snoeihout versnipperd wordt mogen de snippers niet verwerkt worden in het element.
- Beschermen tegen schade als gevolg van beweiding of bewerking op aangrenzende gronden.
- Het raster mag niet aan het element bevestigd worden.
- Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan, m.u.v. pleksgewijze bestrijding van akkerdistel, ridderzuring en Jacobskruiskruid (alleen in nieuwe elementen).
- Het element bestaat bij uit inheemse, streekeigen soorten. Ongewenste (hout)soorten mogen via uitgraven, mechanische of stobbenbehandeling worden bestreden. Bemesting is niet toegestaan.
- Sloopmaaisel, bagger, maaisel en tuinafval mogen niet verwerkt worden in de beheereenheid.
- Niet branden in, of in de directe omgeving van het element.

Voor meer informatie over dit beheer en wat u aanvullend kan doen voor meer biodiversiteit: zie de factsheet over deze beheervorm (hakhoutbosje) op de website van Natuurrijk Limburg!

R31a – Insectenrijk graslandbeheer: Basis

Beschrijving

Het beheer is primair gericht ten behoeve van de instandhouding (dus niet ontwikkeling) van een kruidenrijke vegetatie waarbij het beheer is gericht op insectenrijke habitats en insectenetende vogels.

Dit pakket kan worden ingezet op graslanden met daarin de kensoort Grote pimpernel. In deze graslanden zijn verder veel mierennesten aanwezig (knoopmieren, de soorten gewone steekmier en moerassteekmier). Het beheer is gericht op het uitbreiden van de populatie Donker pimpernelblauwtje in het Roerdal.

Het beheer

- Geen gebruik van chemische onkruidbestrijding op min 90% van de oppervlakte.
  - Minimaal 4 verschillende indicatorsoorten uit [lijst b](#) zijn in transect aanwezig in de periode van 1 april tot 1 oktober (groeiseizoen).
- Beweiding is in principe uitgesloten en alleen toegestaan in overleg met de veldmedewerker.
- Het gras wordt in de periode van **1 mei tot 1 juni** gemaaid en afgevoerd op minimaal 60% tot maximaal 100% van de beheereenheid. De wijze van maaien dient iedere keer afgestemd te worden met de veldmedewerker.
- Het gras wordt in de periode van **15 september tot 1 januari** gemaaid en afgevoerd op minimaal 60% tot maximaal 75% van de beheereenheid en wederom in overleg met de veldmedewerker.
- Buiten de aangegeven periodes is maaien niet toegestaan.
- De beheereenheid wordt niet bemest en er wordt geen bagger opgebracht.
- Het grasland mag niet gescheurd, gefreesd, geploegd of heringezaaid worden.
- Afwijken van de maaidata kan alleen als dit in het absolute belang is van een soort en alleen in overleg met de veldmedewerker.
- Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan, m.u.v. pleksgewijze bestrijding van akkerdistel, ridderzuring, haagwinde, heermoes, kleefkruid en Jacob kruiskruid, op maximaal 10% van de beheereenheid. De eventuele chemische bestrijding dient afgestemd te worden met de veldmedewerker.
- In goed overleg tussen deelnemer en veldmedewerker kunnen activiteiten tussentijds bijgesteld worden. Dit gebeurt op basis van nieuwe inzichten ten aanzien van het ecologisch doelbereik die gedurende de beheerperiode opgedaan worden door zowel deelnemer als het collectief. De deelnemers trekken in het collectief gezamenlijk op om inzichten en kennis op te doen en te delen.

A38a – Water bergen op grasland

Beschrijving

Met dit beheerpakket worden graslanden zodanig beheerd dat ze geschikt zijn voor waterberging. Door beperkingen op bemesting en op chemische onkruidbestrijding blijft de waterkwaliteit goed na onderlopen van het perceel.

Het beheer

- Geen gebruik van chemische onkruidbestrijding op min 90 % van de oppervlakte.
  - Watergang heeft (via natuurlijke of kunstmatige voorziening) vrij toegang, na onderlopen wordt er schoongemaakt.
  - Het gewas wordt jaarlijks minimaal 1 keer gemaaid en afgevoerd.
  - Minimaal 4 verschillende indicatorsoorten uit [lijst b](#) ten behoeve van specifiek doel zijn in transect aanwezig in de periode 1 april tot 1 oktober.
  - **Melding: Uitgevoerd beheer achteraf binnen 14 kalenderdagen melden in het administratiesysteem van het Collectief.**
- Het perceel mag niet worden bemest, gescheurd, gefreesd en/of heringezaaid.
- Het maaisel wordt binnen een week na maaien afgevoerd.
- Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan, m.u.v. voor pleksgewijze bestrijding van haarden van probleemkruiden zoals akkerdistel, ridderzuuring, jacobskruiskruid en brandnetel met een rugspuit (driftvrij) en pas ná overleg met de veldmedewerker.
- Onderhoud van waterlopen vindt plaats in de periode van 1 september tot 1 november. Bagger niet op het perceel deponeren en maaisel moet worden afgevoerd.
- De stuw of andersoortige inrichting is zodanig ingesteld dat overtollig water wordt vastgehouden en kan infiltreren en/of gedoseerd wordt afgevoerd.
- Dit pakket kan optreden als ecologische val voor de modderkruiper. Wanneer deze soort aanwezig is houd dan een langere einddatum aan voor het water bergen.

A39 – Bodemverbetering op grasland en bouwland

Beheerpakketvarianten:

- a) Grasland met ruige stalmest
- b) Bouwland met vaste mest of bodemverbeteraars
- c) Bouwland met gewasresten, incl. stro & groenbemesters en onderwerken
- d) Grasland met overige vaste mest of bodemverbeteraars

Beschrijving

Dit pakket richt zich op verbetering van de bodem van grasland en bouwland door het opbrengen van organische mest, bodemverbeteraars of met plantenresten. De structuur, chemische samenstelling en bodemleven hebben hier baat bij en dit ondersteunt de productiefunctie. Doordat er organische stof wordt toegevoegd aan het perceel, houdt de bodem meer koolstof vast en verbetert de infiltratiecapaciteit van de bodem én kan de bodem het vocht beter vasthouden.

De twee pakketten op grasland onderscheiden zich door het feit dat variant a zich beperkt tot bemesten met ruige stalmest op grasland, daar horen de indicatorsoorten bij. Op variant d mogen naast ruige mest ook andere vaste meststoffen of bodemverbeteraars worden opgebracht, vanwege de ruimere mogelijkheden is de vergoeding voor d een stuk lager.

Onderscheid tussen de twee varianten op bouwland: in variant b worden plantresten en bodemverbeteraars op gebracht waarvoor geen wettelijke verplichting bestaat om onder te werken. In variant c worden ze wel binnen 2 weken ondergewerkt en daar wordt een vergoeding voor gegeven.

Het beheer

- **Pakket a:** Minimaal 4 verschillende indicatorsoorten uit lijst b ten behoeve van specifiek doel zijn in transect aanwezig in de periode 1 april tot 1 oktober.
- **Pakket a en d:** Het gewas wordt jaarlijks minimaal 1 keer gemaaid en afgevoerd.
- **Pakket a, b en d:** Vaste mest is opgebracht (vaste mest: dierlijke meststoffen die niet verpompbaar zijn; besluit meststoffen 1Ai; Bijlage i uit Uitvoeringsregeling Meststoffenwet (Tabel I) rund (10,13), paard (25), schaaap (56), dan wel met bodemverbeteraars gericht op bodembioologie uit lijst a.
- **Pakket c:** Plantresten (a), lijst conform 6 (b) en/of andere bodemverbeteraars (c) al dan niet opgebracht, zijn ondergewerkt binnen 2 weken na aanbrengen.

Melding

- **Pakket a, b en d:** Van uitgevoerd beheer m.b.t. tot uitrijden ruige stalmest of bodemverbeteraars wordt binnen 10 kalenderdagen na uitrijden melding gedaan bij het administratiesysteem van het Collectief.
- **Pakket c:** Van uitgevoerd beheer m.b.t. onderwerken gewasresten, bodemverbeteraars wordt binnen 10 kalenderdagen na onderwerken melding gedaan bij het administratiesysteem van het Collectief.

- Volg de wettelijke uitrijperiodes.
- Dit pakket kan alleen worden afgesloten binnen de Categorieën Water en Klimaat.
- Volg de lijsten* van toegestane meststoffen en bodemverbeteraars zoals opgenomen in bijlage 4 bij de SVNL.
- Pakket a: Bemesting is alleen toegestaan met vaste storrige mest.
- Pakket a: De vaste mest wordt in één keer opgebracht.
- Pakket a: Op de oppervlakte wordt ten minste 10 en maximaal 20 ton vaste mest per hectare uitgereden.
- Pakket b: Vaste mest en bodemverbeteraars met dierlijke meststoffen worden direct ondergewerkt (dit is een wettelijke verplichting).

Bijlage 2: Beheerpakketten Limburg – Beheervoorschriften behorende bij het beheerpakket

- Pakket c: Plantenresten worden in één keer opgebracht en binnen twee weken na aanbrengen ondergewerkt.
- Pakket c: Enkel bodemverbeteraars zonder dierlijke meststoffen vallen onder dit pakket (bv. compost, stro, e.a.).
- Pakket d: Vaste mest of bodemverbeteraars voor grasland worden in één keer opgebracht.

- Bodemverbeteraars met dierlijke meststoffen passen niet in variant c, deze moeten verplicht direct na opbrengen worden ondergewerkt volgens de meststoffenwet (kan wel via variant b).
- Plantresten en bodemverbeteraars worden zo veel mogelijk van regionale plantenresten gemaakt. Bijvoorbeeld slootmaaisel of bermmaaisel.
- Bokashi wordt momenteel vooral in pilots en experimenten gebruikt. Daarom nog niet duidelijk of die in dit pakket kan worden gebruikt.
- Deze pakketvarianten kunnen met verschillende eco-activiteiten cumuleren.

A40a – Vogelgraan: meerjarig vogelgraan met stoppel

Beschrijving

In dit beheerpakket wordt graanteelt aangepast aan vogels in het gebied. Dat betekent dan er dunner wordt gezaaid en dat grondbewerking en gebruik van chemie wordt beperkt. Een combinatie met stoppel zorgt vervolgens voor dekking gedurende het hele jaar. Het gewas wordt wel geoogst.

Het beheer

Minimaal 90% van de oppervlakte bestaat van 1 juni tot 15 december uit graan (geen mais) of gezaaide kruiden of gewasrest graanstoppel (geen mais), of een combinatie van deze.

- Inzaaihoeveelheid van maximaal 190 zaden per m², oftewel 76 kg/ha. Inzaai op regels met een afstand van minimaal 19 cm.
- Niet-kerende grondbewerking is van toepassing.
- Chemische onkruidbestrijding is enkel mogelijk conform het Protocol gebruik herbiciden open akkerland bij agrarisch natuurbeheer. Bewust gebruik van herbiciden is toegestaan in dit pakket, zodat er graan geoogst kan worden en het past binnen een gangbaar bouwplan.
- Mechanische onkruidbestrijding is niet toegestaan na inzaaien.
- Gebruik van insecticiden is niet toegestaan.
- Gebruik van sleepslang bij het uitrijden van drijfmest is niet toegestaan.
- Beheereenheid mag niet worden beweide.
- Grondbewerking na de oogst van graan: Oplichten van de grond (om waterbergend vermogen te vergroten) is toegestaan, dusdanig dat de stoppel in stand blijft.
- De graanstoppel blijft tot 15 maart in jaar x+1 staan.
- Na de oogst blijft de stoppel tot 15 maart van het jaar erna in stand.
- Het beheer kan meerdere jaren achtereen op één perceel liggen.

A42b – Legselbeheer op bouwland en uitgesteld zaaien: Rustperiode op bouwland van 15 maart tot 15 mei

Beschrijving

Op bouwland broedende weidevogels als de Kievit en Scholekster zijn kwetsbaar op het moment dat het bouwland bewerkt en ingezaaid wordt, bijvoorbeeld in de mais. Uitstel van de werkzaamheden leidt tot goede broedresultaten van die soorten. Het is dan behalve te weten dat een perceel door soorten gebruikt wordt om te broeden niet nodig om precies te weten waar de vogels broeden, zodat verstoring tegengegaan kan worden. Doordat bekend is waar nesten en kuikens aanwezig zijn, kunnen werkzaamheden daarop worden afgestemd.

Contact met veldmedewerkers en/of vrijwilligers is erg belangrijk. Zij brengen de nesten en kuikens in kaart, waarbij zoveel mogelijk vanaf de rand van het perceel gemonitord worden. Nesten worden geregistreerd, het liefst digitaal. Nesten worden beschermd tegen verstoring via verplaatsen, nestbeschermers of via uitstellen van zaaien van het gewas.

Het beheer

- Er wordt een rustperiode in acht genomen van ten minste 15 maart tot en met 15 mei
  - In de rustperiode vinden in de beheereenheid geen bewerkingen plaats.
  - Er wordt aantoonbaar gezocht naar nesten. Gevonden nesten en/of kuikens zijn geregistreerd (bijvoorbeeld op stalkaart of via geo informatie) en worden beschermd en gevrijwaard van alle landbouwkundige bewerkingen of beschermd via het plaatsen van nestbeschermers. Voor specifieke soorten kan nestgelegenheid worden geplaatst.
  - Gevonden nesten en/of kuikens worden beschermd en gevrijwaard van alle landbouwkundige bewerkingen via een rustperiode van datum x tot datum y waarbij de vrijwaring tenminste 14 kalenderdagen duurt (zie pakketvariant).
- Kan alleen worden afgesloten op percelen met aanwezige legsels van doelsoorten.
- Er wordt een rustperiode in acht genomen van ten minste 15 maart tot en met 15 mei. Als op andere momenten legsels worden aangetroffen dan geldt de rustperiode vanaf het moment dat er legsels zijn geconstateerd en gemeld bij het Collectief. In deze periode worden geen werkzaamheden uitgevoerd zoals zaaien, frezen, schoffelen en eggen.

A43a – Bloemenblok (Patrijsakker)

Beschrijving

Bloemenblokken bieden 's zomers en 's winters voedsel, veiligheid en voortplantingshabitat. Vogels vinden er veilige broedgelegenheid en voedsel voor kuikens. Patrijzenkuikens en jongen van andere boerenlandvogels eten in de eerste twee weken van hun leven voornamelijk insecten. Dit eiwitrijke voedsel is essentieel voor de groei van kuikens. Daarnaast is er volop zaad te vinden in de herfst en winter én bladgroen aan het einde van de winter als de zaden op raken. Ze zijn daarmee belangrijk voor overwinterende akkervogels zoals Kneu en Groenling. De terreinen zijn daarnaast onder meer aantrekkelijk voor muizenetende soorten als Torenavalk en uilen. Bovendien biedt de begroeiing dekking tegen predatoren en slechte weersomstandigheden. Naast patrijzen zijn er nog vele andere vogelsoorten die van een bloemenblok kunnen profiteren. Ook vlinders, bijen en hommels profiteren van het grote aanbod van bloemen. In het grotere geheel dienen bloemenblokken de biodiversiteit van het agrarisch gebied omhoog te stuwten.

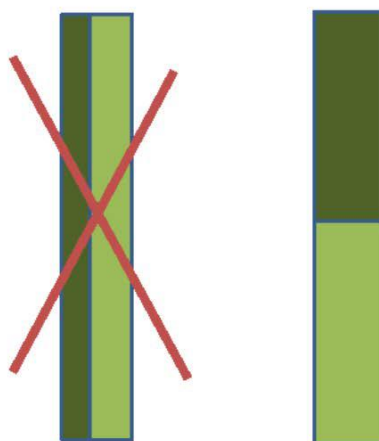
De patrijsakker bestaat uit afwisselende structuur van vegetatie. De patrijsakker wordt zodanig beheerd dat stroken ontstaan met graan, bloemen en kruiden. Enerzijds zorgt dit voor jaarrond dekking en voedsel (ook voor de jongen) voor een soort als de Patrijs. De stroken komen tot stand door het afwisselend in voorjaar ploegen/niet-kerende grondbewerking en inzaaien van de verschillende delen van het perceel. Hierdoor ontstaat overjarige begroeiing om in te broeden en een jaarlijks opnieuw gecreëerde kruidenvegetatie om de kuikens in groot te krijgen. Voor het te zaaien zaadmengsel wordt onderstaand advies gegeven, dit is bewezen effectief voor patrijzen en andere vogels. Dit zaadmengsel bevat geen soorten die auw gaan domineren en zorgen voor een open structuur op de grond (zeer belangrijk voor voedselzoekende patrijzen en vooral ook hun jongen, zodat die door de vegetatie kunnen lopen. Hogerop wordt de vegetatie dichter en zorgt voor dekking vanuit de lucht). Alleen in overleg met de veldmedewerker van uw uitvoeringscollectief kan dit aangepast worden bijvoorbeeld door het toevoegen van gebiedseigen akkerflora. Als beheervoorschrift geldt verder dat geen zaaizaad behandeld met insecticiden mag worden toegepast.

Het beheer

- Minimaal 90% van de oppervlakte bestaat van 1 juni tot 15 augustus uit ingezaaide kruiden of kruiden in combinatie met granen.
- Geen maaiwerkzaamheden van april tot september.
- **Eerste jaar:**
  - Het hele perceel wordt ingezaaid met het geadviseerde zaadmengsel. Zaaien in april, eventueel maart (wegens vorstgevoelige soorten in het zaadmengsel).
  - In overleg met de veldmedewerker kunnen in werkzaamheden in de winter.
- **Tweede jaar:**
  - In het vroege voorjaar (15 februari-april) wordt de helft van het perceel bewerkt (zie foto): onderwerken van de vegetatie en vervolgens opnieuw inzaaien. De andere helft blijft onbewerkt. Met als doel in mei en juni dat op de niet bewerkte deel een goed ontwikkelde vegetatie aanwezig is, die nestgelegenheid voor patrijzen biedt. Op de bewerkte grond ontstaat nieuwe vegetatie, die in juli en augustus voor opgroeiende patrijzenkuikens van belang is. Vooral de nabijheid van die twee types vegetaties is goed. De twee verschillende stroken zorgen ook voor een lang bloeiseizoen, van mei tot laat in de herfst.

- **Derde jaar en verder:**
  - In april van het derde jaar worden de stroken die zijn blijven staan bewerkt van het perceel bewerkt. In de jaren erna wordt dit telkens afgewisseld. In overleg met de veldmedewerker kan hiervan worden afgeweken.
- De grootte en vorm van het perceel bepaald uit hoeveel stroken het bestaat. De stroken zijn minimaal 18 meter breed. Zie ook onderstaande afbeelding.
- De beheereenheid mag (en moet soms) 1 keer per jaar worden bemest, enkel op de stroken die worden geploegd/geklepeld en ondergewerkt (onderwerken mest op akkers is verplicht).
- Indien er bemest wordt is alleen rundermest toegestaan. Ander vormen van dierlijke mest en kunstmest zijn niet toegestaan.
- Gebruik van insecticiden en fungiciden is niet toegestaan (gebruik van fungiciden is in overleg met de veldmedewerker toe te staan).
- De beheereenheid wordt niet beweide.
- Chemische onkruidbestrijding is enkel mogelijk conform het ['Protocol gebruik herbiciden open akkerland'](#) bij agrarisch natuurbeheer, gepubliceerd op de website van BoerenNatuur.
- In goed overleg tussen deelnemer en veldmedewerker kunnen activiteiten tussentijds bijgesteld worden. Dit gebeurt op basis van nieuwe inzichten ten aanzien van het ecologisch doelbereik die gedurende de beheerperiode opgedaan worden door zowel deelnemer als het collectief. De deelnemers trekken in het collectief gezamenlijk op om inzichten en kennis op te doen en te delen.

Zie onder de afbeelding: wijze van indeling omgewerkte en niet omgewerkte deel van een strook of smal perceel: smal maakt kwetsbaar voor predatoren. Bij de bewerking in het voorjaar is het beter om de stroken dwars op het perceel te maken, niet in de lengte.

A44a - Keverbank

Beschrijving

Een keverbank is een verhoogde strook akkerland begroeid met ruige grassen en kruiden met een smalle strook kale grond. De verhoogde strook ligt een halve meter hoger dan de omliggende grond en is drie meter breed. Door de verhoogde ligging is een keverbank warmer en droger dan het omringende akkerland, waardoor insecten, zoals loopkevers, zich er thuis voelen. Insecten kunnen er ook overwinteren.

Voor akkervogels (zoals de patrijs) biedt een keverbank warmte, dekking, insecten als voedsel voor kuikens en een veilige plek om te nestelen. Keverbanden bieden de patrijs en andere akkervogels (o.a. veldleeuwerik en gele kwikstaart) in de lente en zomer voedsel, schuilplaatsen en nestgelegenheid. In de herfst en winter vinden ze er dekking. Keverbanden zijn ook nuttig voor natuurlijke plaagbestrijding. In de lente trekken loopkevers en spinnen vanuit de keverband het naastgelegen gewas in en vreten daar grote aantallen bladluizen, slakken en andere plagen.

Het beheer

- Geen gebruik van chemische onkruidbestrijding op min 90 % van de oppervlakte.
  - Minimaal 90% van de oppervlakte bestaat van 1 juni tot 15 augustus uit ingezaaide kruiden en braak (spontane opkomst en inzaai).
- Een keverband wordt aangelegd midden in het perceel, minstens 6m vanaf de perceelsrand om geen predatoren te lokken. Zie voor werkwijze: Partridge project
- De vegetatie op het verhoogde deel is meerjarig.
- In het eerste jaar na het zaaien wordt de keverband één of twee keer gemaaid (op 10 cm hoogte) en het maaisel wordt afgevoerd.
- De strook met groene braak parallel aan het opgehoogde deel wordt zoveel mogelijk kaal gehouden door deze strook in het groeiseizoen maximaal 2 keer te cultiveren/eggen.
- Mechanische bestrijding van plaagonkruiden is gedurende het gehele jaar plaatsgewijs toegestaan.

A46a – Verbrede bufferstrook

Beschrijving

Een verbrede bufferstrook is een akkerrand langs open water. Het is een aanvulling op de verplichte bufferstrook vanuit het 7e NAP. Op bufferstroken wordt geen gewas geteeld. Ze zijn ingezaaid met een mengsel van grassen en kruiden. Ze worden niet bemest en niet bespoten. Vanwege de geringere bodemverstoring en de grotere bufferwerking boeken brede, meerjarige akkerranden meer resultaat voor de waterkwaliteit dan smalle, eenjarige randen.

Het beheer

- Minimaal 90% van de oppervlakte bestaat van 1 juni tot 15 augustus uit gras, ingezaaide kruiden, eiwitgewassen (luzerne, rode klaver), braak - spontane opkomst of een combinatie van deze.
  - Geen gebruik van chemische onkruidbestrijding op min 90% van de oppervlakte.
- Verbrede bufferstroken liggen langs de verplichte bufferzones.
- Bij maaiwerkzaamheden wordt het maaisel binnen een maand afgevoerd, tenzij in het beheerplan gegronde redenen zijn aangevoerd om dit niet te doen.
- Bemesting van de beheereenheid en chemische bestrijdingsmiddelen zijn niet toegestaan.
- Verbrede bufferzones zijn bij voorkeur meerjarig, het gebruikte zaadmengsel past bij de regio en het doel van de rand en wordt in overleg met het collectief gekozen. Mengsels met inheemse, autochtone soorten hebben sterke voorkeur, vanwege de meerwaarde voor biodiversiteit, maar voor de bufferwerking is een grazige vegetatie ook passend.

A47a – Bufferstrook met infiltratiegreppel

Beschrijving

De aanleg van een infiltratiegreppel in een bufferstrook zorgt er voor dat water dat van een perceel (bouwland of grasland) spoelt niet de sloot in stroomt, maar via de infiltratiegreppel de grond in zakt. Dit voorkomt afspoeling van water, grond, nutriënten en bestrijdingsmiddelen.

De greppel wordt in overleg met het waterschap aangelegd. Het beheer kan gecombineerd worden met een bufferstrook langs bouwland of grasland. Afhankelijk van het type rand en/of het aangrenzende grondgebruik is ligt de greppel op een bouwlandbuffer of een graslandbuffer.

Dit pakket moet gecombineerd worden met een bufferstrook of verbrede bufferstrook.

Het beheer

Jaarlijks aanleggen van een greppel met minimale breedte 15 cm en minimale diepte 30 cm ten behoeve van infiltratie. Is aanwezig van 1 juni tot 15 augustus.

- De infiltratiesleuf wordt parallel aan de sloot aangelegd op een afstand van minimaal 2 m vanaf de insteek.
- De infiltratiegreppel dient zodanig aangelegd en onderhouden te worden dat de greppel een bovenbreedte heeft van minimaal 15 cm en een diepte van 30 tot 50 cm.
- Vrijkomende grond dient richting het perceel gespoten te worden, van de sloot/watergang af.
- De aanleg en het onderhoud van de greppel moet zodanig gebeuren dat de greppel niet in directe verbinding komt met het oppervlaktewatersysteem.